

Aña 18
no. 5
Februari 1989

SKOL & KOMUNIDAT

SIMAR
SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA

Redakshon: M. Groenewegen, Q. Maduro, E. Ruiz-Croes i M. Stephens.
Adres di redakshon: Ofisina di SIMAR, Sabana Blanco 36.
Banko: Skol & Komunidat: A.B.N. no. 31.47.886.
Pòtretnan i lay-out: Rinus de Graaff.
Imprenta: VAD.

SIMAR, Sindikato di maestronan di Aruba, Sabana Blanco 36, P.O.B. 582, Oranjestad, tel. 24219.

Directiva di SIMAR:
Burny Every, sekretario general.
Chando Pieters, sekretario general athunto.
Haime Mata, sekretario di finansas i asuntonan huridiko.
Ebby Goedgedrag, sekretario di asuntonan di enseñansa i reklutashon.
Glenda Kelly, sekretario di asuntonan atministrativo.

SKOL & KOMUNIDAT

aña 18 - no. 5
februari 1989

Sindikato di Maestronan di Aruba

SCHOOLEXCURSIES

"Schoolreisjes" of, met een meer volwassen term, "excursies" zijn in de Arubaanse onderwijswereld bepaald geen vast onderdeel van het leerplan.
Vormen praktische bezwaren de oorzaak van dit "gebrek"? Immers, een reisje naar het buitenland kost ons eilandbewoners nu eenmaal veel organisatie, tijd en vooral geld.
En wat zijn precies de onderwijskundige belangen van dergelijke ondernemingen?
We zochten een aantal scholen op Aruba die nu, of in een recent verleden, excursies naar het buitenland maken, en bespraken met de organisatoren het hoe, waarom of waarom niet van de uitstapjes.

Er moet eerst een onderscheid gemaakt worden tussen de uiteindelijke doelstellingen van de verschillende schooltypen en de rol die excursies hierin (kunnen) spelen. We denken dan bij voorbaat aan de middelbare opleidingen, omdat het begeleiden van lagere school-leerlingen naar het buitenland wel een heel grote en riskante onderneming lijkt. Binnen de middelbare schooltypen bestaat er een duidelijk verschil tussen praktijk (beroeps-) — en theoretisch gerichte opleidingen. Ofwel: MAVO, HAVO en VWO bereiden de leerlingen voor op hun uiteindelijke beroepsstudie, en LTS, MTS, Pedagogische Academie, MAO e.d. zijn voor veel leerlingen de laatste studie-etappe voordat zij het maatschappelijk leven ingaan.
Bij het laatstgenoemde schooltype dient dus de maatschappelijke praktijk een belangrijke plaats in te nemen — de leerling moet zo goed mogelijk worden voorbereid op de werkomgeving waarin hij straks terecht zal komen. Bovendien is de aard van dit soort opleidingen in essentie meer praktijkgericht dan die van het zgn. voortgezet onderwijs.
Het spreekt dan ook vanzelf, dat deze "praktische opleidingen" per definitie niet alleen binnen de schoolmuren kunnen plaatsvinden.
Het onderwijskundig belang eist, dat de leerlingen op verschillende manieren een kijkje kunnen nemen in de werkelijkheid, om zo een idee te krijgen van de situaties waarmee ze later geconfronteerd kunnen worden.
Als we de school zien als een algemeen vormend instituut, komen er echter ook andere belangen om de hoek kijken. *Elk* opgroeiend individu is gebaat bij het opdoen van nieuwe indrukken in een niet-vertrouwde omgeving. Bovendien is op school de sociale ontwikkeling van het kind in volle gang — het neemt voortdurend deel aan een groepsproces. Om dat proces te stimuleren in zijn ontwikkeling, om de snel vormende rolpatronen op de proef te stellen, kan een — tijdelijke — verandering van situatie van groot belang zijn. Bij voorbeeld: een leerling die op school in het algemeen "positief" gewaardeerd wordt om zijn of haar prestaties, kan tijdens een excursie een veel minder waardevolle kracht blijken te zijn, omdat zijn sociale vaardigheden en initiatief nauwelijks zijn ontwikkeld. Anderzijds kunnen "lastige jongens" een onverwacht positieve bijdrage leveren aan zo'n onderneming. Kortom: andere aspecten van de persoonlijkheid worden belicht — men (leerlingen en begeleidende leraren) leert elkaar op een andere manier kennen, en dit kan waardevol zijn voor hun eigen ontplooiing én voor de latere voortzetting van het "gewone" schoolleven.

Het buitenland

Terugkomend op het opdoen van nieuwe indrukken, moet gewezen worden op de beperkte visie die we vanuit ons eiland op de "wereld" daarbuiten hebben. Van de summiere en gebrekkige informatie die de plaatselijke media ons verschaffen, moeten we het niet hebben. Regelmatige vakanties naar het buitenland zitten er voor vele Arubanen niet in. Veel leerlingen van middelbare scholen hebben nog nooit een voet over de Arubaanse grens gezet. Het zou een streven van een school kunnen zijn om de blik van de leerlingen te verbreden door hen een kijkje in het buitenland te gunnen.

Praktische problemen

Wat zijn nu precies de redenen, die het organiseren van excursies in de weg staan?
Allereerst is daar het financiële aspect. Wie bekostigt de excursie — zijn het de deelnemers zelf of draagt de school de excursie door een financiële bijdrage .
Daarnaast is er de inpassing van het evenement in het programma — wordt de

→

De APA organiseerde studiereizen o.a. naar Venezuela . . .

excursie gezien als een onderdeel van het leerplan en kan deze dus binnen de lestijd georganiseerd worden, of moeten leerlingen én begeleiders er hun vakantie aan spenderen? De beslissing over deze zaak hangt niet alleen af van de schoolleiding, maar ook van het Ministerie van Onderwijs.
Voorts kan nog genoemd worden de verantwoordelijkheid voor de groep deelnemers. Wordt deze gedragen door de schoolleiding, of rust deze volledig op de schouders van de daadwerkelijke begeleiders?

APA

De Arubaanse Pedagogische Academie organiseerde tot nu toe een viertal studiereizen naar het buitenland, nl. naar Suriname, Curaçao en Venezuela. Het streven om de leerlingen van het tweede studiejaar met excursie te laten gaan, kan echter niet altijd gerealiseerd worden, voornamelijk wegens organisatorische en financiële problemen.
De studiereizen worden nl. steeds door de APA zelf bekostigd, met uitzondering van het jaar 1986, waarin het (toenmalige) schoolbestuur een kleine subsidie verleende.
De inhoud van de studiereizen richt zich op het onderwijssysteem in het bezochte land, waartoe men m.n. kleuter- en basisscholen bezoekt en ook onderwijsinstanties.
Lydia Emerencia noemt als doelstellingen van de excursies t.a.v. de studenten:
— door studie en analyse van onderwijs- en opleidingssystemen elders de reflektie over het Arubaanse onderwijs en de eigen opleiding bevorderen;
— door kennismaking met en oriëntatie in andere culturen en samenlevingen de persoonlijke ervaringen, algemene ontwikkeling en beeld van de wereld verruimen en verdiepen;
— door het intensief samenzijn in een vreemd land de banden en het wederzijds begrip tussen studenten onderling en studenten en docenten verstevigen.
En t.a.v. de docenten zijn er de volgende doelen:
— om via kennismaking met andere opleidingssystemen het eigen werken te vergelijken met ontwikkelingen elders. Met name in het kader van de komende herstrukturering van de opleiding op Aruba is dit van belang.

Colegio Arubano

Een geheel ander karakter heeft de sinds enkele jaren "traditionele" excursie van leerlingen van het Colegio Arubano naar Venezuela.
Dit uitstapje valt geheel buiten het lesplan, beoogt geen typisch onderwijskundige doeleinden, en berust op vrijwillige deelname van leerlingen uit alle leerjaren en leraren in hun "eigen tijd", nl. de oktobervakantie.
De schoolleiding draagt geen enkele verantwoordelijkheid in deze, en financieel moet de reis door de deelnemers zelf worden opgebracht.
Het komt het er in de praktijk dus op neer dat vooral de leerlingen uit de beter bedeelde gezinnen aan de excursie deelnemen.
De jaarlijkse reis is steeds weer een groot succes, het is voor de deelnemers een intensieve en bovendien educatieve vakantie.
Het grootste probleem om de zaak elk jaar weer "rond" te krijgen is volgens Alfredo Capello, leraar aan het Colegio en initiatiefnemer van het gebeuren, vooral het vinden van voldoende begeleiders. Immers, deze moeten de leuke, maar wel vermoeiende onderneming zelf bekostigen én er hun vakantie aan opofferen. Vorig jaar waren er 3 begeleiders, op 61 leerlingen, dit jaar 6 begeleiders en 66 leerlingen.

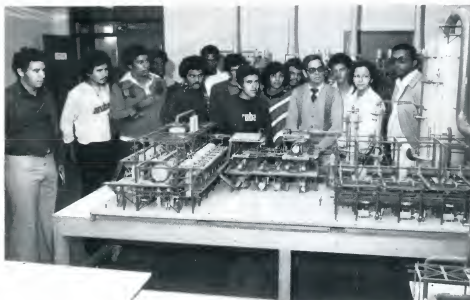
Het programma, dat afgelopen keer in een week tijd werd afgewikkeld en Caracas en omgeving betrof, is zeer intensief en bestaat bepaald niet alleen uit "shoppen" — de deelnemers krijgen een goed beeld van de verschillende aspecten van de stad en haar bewoners.
De discipline van de groep gaf tot nu toe — ook in een wereldstad als Caracas — geen problemen, de leerlingen blijken in een dergelijke situatie de hun toebedeelde zelfstandigheid op een volwassen manier te aanvaarden.
Als positieve effecten van de reis op de deelnemers noemt Capello o.a. dat het onderlinge contact tussen de deelnemers verbeterd wordt; de leerlingen leren met (buitenlands) geld omgaan en een bepaalde zelfstandigheid te ontwikkelen. En, natuurlijk, ze zien, vaak voor de eerste keer, wat van de wereld buiten Aruba.

MTS

Zeer ambitieuze excursie zijn gerealiseerd door de Middelbare Technische School. Vanaf de zeventiger jaren zijn studiereizen georganiseerd naar Nederland, Suriname, Colombia en Venezuela. De directie van de MTS is van mening, dat bij een dergelijk schooltype de praktijkervaring, opgedaan binnen én buiten →

. . . en de MTS naar o.a. Nederland.

MTS: Programma's zeer intensief (geheel rechts Nelson Petronia).

Aruba, onmisbaar is. Immers, ons eiland is afhankelijk van import, en kennis van het technisch bedrijf in het buitenland is voor de studenten dus noodzakelijk. Toch vormen excursies volgens de wet geen officieel onderdeel van het lesprogramma van de school.
De leerlingen die in aanmerking komen, zijn degenen uit het praktisch leerjaar. De excursie wordt ingepast in het programma, d.w.z. de bedrijven die bezocht worden houden verband met de te behandelen onderwerpen. De bezoeken worden door de leerlingen theoretisch voorbereid, en elk neemt een deel van het eindverslag voor zijn/haar rekening.
Eén van de enthousiaste organisatoren van MTS-excursies van de afdeling bouwkunde was de leraar Nelson Petronia. Met veel zorgvuldigheid nam hij steeds de praktische voorbereiding op zich. Hij moedigde de leerlingen aan tot het verzamelen van het benodigde geld, zocht contact met bedrijven, organiseerde het verblijf en regelde, bijvoorbeeld, winterjassen voor iedereen bij aankomst in het frisse Nederland.
Wat betreft de organisatie in het land zelf, is Nelson beter te spreken over Nederland dan bijvoorbeeld Colombia. De Nederlandse bedrijven die bezocht werden zijn duidelijk meer ingespeeld op dergelijke situaties. Zij boden steeds een zeer volledig programma, en daarbij allerlei faciliteiten, waaronder soms zelfs een bijdrage aan de verblijfskosten. Uit Nederland kwamen de de excursiegangers telkens terug met dozen vol materiaal aan films, monsters etc., en ook na het bezoek werden de contacten tussen de bedrijven en de Arubaanse MTS "warmgehouden".
Zoals gezegd, moesten de kosten van de excursie door de school en de leerlingen zelf worden "opgehoest". Het is verbazingwekkend hoe enorme bedragen van rond f 80.000 er toch kwamen, d.m.v. allerlei "klussen" die door de leerlingen her en der werden opgeknapt, door hen

SCHOOL-EXCURSIES

georganiseerde bake-sales, car-washes etc. Een excursie werd zo voorafgegaan door maanden vol bruisende activiteiten, waardoor bij de leerlingen het bevredigende gevoel ontstond, dat zij hun uitstapje letterlijk zelf verdiend hadden. Veel tijd om hiervan uit te rusten kregen zij overigens niet tijdens de reis: de programma's waren zeer intensief, iedereen was van 's morgens vroeg tot 's avonds laat hard bezig met de bezoeken en het verslaan hiervan.
Van de resultaten van de excursies werd ook steeds veel werk gemaakt: professionele verslagen, tentoonstellingen en films vormden de zinvolle feed-back.
Behalve alle positieve geluiden over het onderwijskundig aspect, bestond er van de kant van leerlingen én leraren ook veel enthousiasme over de gezelligheid en de verbetering van de onderlinge relaties tijdens het samenzijn.

De onderwijsinspectie heeft echter van meet af aan weinig medewerking gegeven aan de studiereizen van de MTS. Vanuit een nogal benauwde optiek werden er steeds strengere regels gesteld. Volgens voorwaarden die werden opgesteld in 1980, mocht een buitenlandse excursie slechts 5 werkdagen duren, en kon er 1 begeleider per 10 leerlingen mee.
Sinds de staking van het MTS personeel in 1981 zijn de verhoudingen met het ministerie van onderwijs er niet beter op geworden, en tegenwerking vanuit die hoek is een van de belangrijke oorzaken van het feit dat er sindsdien geen MTS excursies meer georganiseerd zijn.

De organisatie van dergelijke evenementen is een vermoeiende en tijdrovende bezigheid. Als het enthousiasme waarmee dit gebeurt de grond in wordt geboord door een negatieve houding van hogerhand, waar men het "allemaal niet zo nodig vindt", is het begrijpelijk dat de zin om nog iets te organiseren dat buiten het gewone lesprogramma valt op den duur verdwijnt.
Misschien zouden meer mensen in de Arubaanse onderwijswereld overtuigd moeten raken van het belang voor hun leerlingen dat "schoolreisjes" kunnen hebben. Schoolleidingen, besturen en inspectie zouden dan kunnen samenwerken om één en ander in te passen in het schoolsysteem, en zelfs een stimulans kunnen vormen om de horizon van de Arubaanse leerlingen te verruimen. ●

ATENSHON!

Mirando e importansia di un revista manera SKOL & KOMUNIDAT den nos komunidat, direktiva di Simar konhuntamente ku redakshon di SKOL & KOMUNIDAT kier hasi un apelashon riba miembronan di Simar pa bin reforsa redakshon di e revista.
Sin e refuerso aki kontinuashon di e revista aki ta kore peliger.
NO LAG'E YEGA ASINA LEU!!!

Inovashon di enseñansa: KIKO Y CON?

Lydia Emerencia

Introdukshon

E tema "Inovashon y strategianan di inovashon" tambe tabata forma parti di e seminario "Idioma, Enseñansa y Desaroyo Nashonal", teni na Korsou na november 1988.
E solo echo aki ta indica un adelanto den nos pensamento tocante inovashon di enseñansa en general y introdukshon di Papiamento en especial. E adelanto ta nifica cu awor nos ta cuminsa realisa cu inova enseñansa NO kiermen solamente desaroya **ideanan** tocante e contenido di e inovashon cu nos kier trese. Una bes cu e ideanan t'ei, por ehempel den forma di notanan di maneho, ainda falta un caminda hopi largo pa cana.
Den pasado tabata reina e idea simpel cu inovashon di enseñansa ta algo relativamente fasil: Bo ta laga algun experto traha un raport (of otro material di enseñansa), gobierno ta aksept'e y pone e medionan disponibel, ta informa "veld", ta tuma e proyecto over, y 'kla ta'.
Experiensianan cu inovashon di enseñansa na tur parti di mundo ta demostra sinembargo cu e pensamento aki ta eroneo. Inovashon di enseñansa al contrario ta parse di ta un **proseso largo**, cu ta sumamente **complica y dificil**, y cu ta rekeri un guia y conosemento specialisa. 'Inovashon di enseñansa' riba su mes ta un tereno amplio di estudio y investigashon, cu cada dia ta haya mas reconosimento. E studio y investigashon aki ta duna contesta riba entre otro e siguiente preguntanan:
- Kico e proseso di inovashon (y di cambio en general) di enseñansa ta ensera?
- Cua ta e faktornan cu ta influensia e proceso aki?
- Con por maneha y guia e proseso aki?
- Con por midi e resultadonan di inovashon di enseñansa?

Tanten cu nos no cuminsa refleha riba e preguntanan aki, nos no mester tin e ilushon di ta exitoso den nos intentonan pa inova nos enseñansa.
Sr. Roland Vandenberghe, specialista riba tereno di inovashon di enseñansa cu fama internashonal, a duna algun charla interesante y al caso tocante inovashon di enseñansa. El a presenta diferente puntonan cu, den cualkuier proyecto di inovashon di enseñansa, nos lo mester tene cuenta cu nan, pa asina por guia e proyecto aki na un exsito.
Den e articulo aki lo duna un resumen cortico di e puntonan mas importante di su charlanan. Tambe lo duna algun comentario riba e proyectonan di inovashon, cu lo mester cuminsa aki na Aruba, tumando e puntonan di Vandenberghe como cuadro di referensia.

Inovashon di enseñansa = Cambio den klas!

Un di e ponensianan fuerte di sr, Vandenberghe ta cu por papia di inovashon di enseñansa solamente ora cu realmente a bin cambio den klas! Tanten cu no a tuma luga cambionan substansial den klas — den actitud di maestro y/of alumnonan — anto NO por papia di inovashon di enseñansa. Prome cu yega asina leu sinembargo, e proseso di inovashon mester a pasa den diferente fase. Ta distingui e siguiente 3 fase:
I. E fase di Inisio (of "mobilisashon" of "adoptashon").
II. E fase di Implementashon.
III. E fase di Institushonalisashon (of "incorporashon").

Den e **fase di inisio** e proyecto di inovashon ta cuminsa. E ta un fase cu ta consisti di diferente paso. Entre otro:
- E aseptashon di e idea di inovashon.
- E desaroyo di un maneho pa cu e inovashon. Esaki no kiermen solamente skirbi un nota di maneho. Pero tambe entre otro e stimulashon di un discushon amplio tocante e importansia di e inovashon y inventarisashon di e posibel problema y solushonnan.
- Planificashon di entre otro e personal y budget nesesario y un distinshon cla entre perspectivanan riba termino cortico y termino largo.

Vandenbeghe a asentua e importansia di un "planificashon di e planificashon". Cu esaki e kiermen cu e proseso di planificashon mes mester wordo bon planifica, evalua y coregi. Cu otro palabra: mester percura pa un instrumento cu na cada momento ta controla si e planificashon ta cuadra ainda cu e desaroyo di e inovashon.
- Hasi un inventarisashon di e nesesidad y posibilidad di guia y ayudo externo y interno. Pues: cua ayudo mester ofrese e skolnan via di instansianan (p.e. begeleidingsdiensten) y cua ayudo por sali for di dentro di e skol mes?

Den pasado ta e prome fase di Inisio aki a haya mas atenshon y a considera como esun mas importante. Por bisa cu den e manera con tabata aserca inovashon di enseñansa, e aksento tabata mas riba e "policy-makers". Pero mas y mas ta bin realisa cu NO ta e prome fase aki ta esun desisivo pa e exito di inovashon di enseñansa. Aunke e prome fase aki ta un condishon pa por continua cu e proseso di inovashon, ariba su mes un bon fase di inisio NO ta un garantia pa e proyecto di inovashon ta exitoso.
Mester constata cu den e poco desaroyo cu aki na Aruba tabatin riba tereno di inovashon di enseñansa, mayoria bes nos no a ni logra di finalisa e prome fase di inisio na drechi. Pesey e ta un lastima cu den campana di elekshon na diferente momento a crea e impreshon falso como sifuera cu inovashon di enseñansa na Aruba ya lo ta tumando luga caba.

Implementashon

Den e fase di implementashon e ideanan di e proyecto di inovashon ta wordo tradusi y ehecuta den e practica di enseñansa.
Actualmente ta e fase di implementashon aki; e faktornan di influensia y e posibel problemanan, ta esun cu ta considera como e fase mas importante y mas difisil. Pues, actualmente den e asercamento di inovashon di enseñansa e aksento ta bin cai mas y mas riba locual "veld" ta hasi concretamente cu e proyecto di inovashon.
Algun punto importante ora di papia di implementashon ta:
1. Mester hasi un distinshon skerpi entre "implementashon" y "adoptashon".
"Adoptashon ta nifica: disidi di ehecuta un proyecto di inovashon. Adoptashon ta forma parti di e fase di Inisio y no ta bisa nada ainda tocante e manera con e proyecto di inovashon ta wordo de facto ehecuta den practica. "Implementashon" ta referi na e forma concreto con e intenshonnan di e inovashon ta wordo tradusi den "veld".
E distinshon aki ta bira importante ora cu mester bay midi e resultadonan di inovashon. No por simplemente puntra un skol (of un maestro) si ela ehecuta e proyecto di inovashon si of no, pero lo mester drenta klas y envestiga si enberdad e cambionan desea a tuma luga.
2. E manera con ta introdusi e proyecto di inovashon den veld (ken ta tuma e desishonnan, con, ki ora y cuanto ta involvi esnan conserni) ta prueba di ta sumamente importante den e proseso di implementashon. Antes tabata reina e idea cu ta sufisiente pa laga expertonan

→

desaroya un proyecto di inovashon (por ehempel un curiculo nobo) te den detayes y pa despues simplemente duna "veld" e plan prefabrica aki pa ehecuta. Na Merca e asercamento aki a nifica cu den añanan '60 a institui masha hopi di e asina yama "Research, Development and Diffusion Centra" cu tabata hasi tur e trabou preparativo di e inovashon y despues tabata percura pa veld haya e produktonan "kant en klaar". Den añanan '70 mester a constata sinembargo cu hopi di e proyectonan grandi di inovashon di enseñansa na Merca no tabatin e resultadonan desea y e desapunto tabata grandi. A realisa cu ta e manera con a aserca inovashon di enseñansa tabata esun eroneo. Entre otro a bira cla cu inovashon di enseñansa no por wordo realisa dor di djis **impone** riba "veld" kico e tin pa hasi. Cu e asercamento aki ta faya cada bes atrobe NO ta pa motibo cu "veld" lo ta "floho", iresponsabel, insufisiente prepara of "motiva". Mas bien mester busca e motibonan real den entre otro e siguiente 2 puntonan:

= Caracteristicanan di un skol y su organisashon, cu den e ehecushon di un proyecto di inovashon ta hunga un papel mucho mas importante cu a kere. Entre otro ta pensa akinan na e caracteristicanan manera: e posishon autonomo di e maestro den skol, e echo cu e metanan di enseñansa y educashon ta demasiado vago, e relashon entre skol y su ambiente etc. Ta e caracteristicanan aki ta hasi cu mientras e maestronan mes lo kier coopera cu e proyecto di inovashon, tin alabes **estorbionan structural** cu ta crea serca nan otro motivashon y metanan cu esnan nesesario pa e proyecto di inovashon.

Ta pa e motibonan aki, ora cu awendia ta yena, planea y ehecuta proyectonan di inovashon, ta tene mas y mas cuenta cu "e skol" como faktor di importansia den inovashon di ensenansa. (Lo bin bek riba esaki un djis).

= Tur proyecto di inovashon ta pasa dor di sierto cambionan pa loke ta trata su meta y contenido, ora cu e proyecto drenta skol. E mesun proyecto di inovashon por wordo ehecuta of usa na diferente manera den diferente skolnan. Si asepta e fenomeno aki como algo tipico pa implementashon di inovashon di enseñansa, anto e consekuensia ta cu mester laga e espacio habri foi cuminsamento pa skolnan yena e proyecto di inovashon na nan propio manera (te na sierto altura naturalmente).

Entre otro mirando for di e punto aki tin cu eherse un critica fuerte riba e manera con e aña escolar cu a pasa a nenga APA y su dosentenan tur sorto di involvimiento den e proyecto di inovashon encuanto formashon di dosente na Aruba. Si (a) pensa mes pa involvi dosentenan di APA, tin e tendensia pa hasi esaki riba un nivel individual. Nengando asina cu APA como instituto ta un unidad riba su mes cu lo y ta hunga un papel hopi desisivo den e proyecto di inovashon di formashon di maestro na Aruba. Ta di lamenta cu sentimientonan di antipatia pa cu APA y of su trahadonan ta interferi na e manera aki den e proyecto di inovashon serio asina.

3. Na ki manera ta analisa e implementashon di un proyecto di inovashon? Si nos lo kier sa ta con un sierto proyecto di inovashon ta wordo implementa, ta cua componentenan nos ta bai studia? Pues: e manera con nos lo bai describi e implementashon riba su mes ta un problema. Grupo Sina Lesa a haya su mes dilanti di e pregunta aki, ora cu na november 1988 e kier a hasi un analisis di e manera con te na a momento aki e metodo di siña lesa na Papiamento "Dal Bay Numa" a wordo implementa den e skolnan pa enseñansa spesial aki na Aruba. Mester a pone e asento riba e pregunta si e maestro ta usa e metodo manera describi, of riba e resultadonan di lesamento serca e muchanan, of si e maestro a integra den su didactica conseptonan nobo pa cu lesamento? E ta importante pa ora describi e implementashon di un proyecto di inovashon, pa hasi esaki na un manera **"multidimensional"**. Esaki ta nifica cu lo mester tuma diferente aspecto na considerashon. Por ehempel: si a bin cambionan den e metanan, materia di siña, material cu ta usa, didactica, pero tambe; cambionan den **conseptonan** (= manera di pensa tocante) di educashon y enseñansa. Experiensia den diferente pais ta mustra cu ora di describi implementashon di proyectonan di inovashon a pone mas tanto asento riba e produkshon y uso di material y descripshon di metanan concreto y masha poco riba e pregunta con leu a desaroya conseptonan nobo pa cu educashon y enseñansa. Cu otro palabra: ta netamente e aspecto mas 'fasil' y mas 'manehabel' ta haya e atenshon mas grandi, mientras cu ta neglisha e aspectonan mas difisil cu tin implicashonnan sosial y personal.

Faktornan cu ta influensia implementashon

E manera con un proyecto di inovashon ta wordo implementa ta wordo determina dor di diferente faktor.
Vandenberghe a hasi un distinshon entre 5 kategoria di determinante:

A. Caracteristicanan di e proyecto di inovashon:
E tipo di inovashon cu kier realisa ta hopi determinante pa e manera con e ta wordo implementa. Sierto tipo di proyecto di inovashon ta mucha mas difisil pa implementa cu otro tipo di proyecto di inovashon. Investigashonnan a mustra cu entre otro e siguiente puntonan ta determina con exitoso e implementashon lo ta:

- Con leu e proyecto di inovashon ta cuadra cu e nesesidadnan real den "veld".
- Con leu e intenshon y metanan di e proyecto di inovashon ta cla pa "veld" (mira e importansia di informashon y discushon amplio!). Vandenberghe a papia tocante e nesesidad di un "permanente verduidelijking" di e proyecto di inovashon. Pa alcansa esaki mester tin momentonan structura di partisipashon y informashon. Den hopi proyecto di inovashon ta a subestima e importansia di e nesesidad di claridad aki!
- Cuanto cambio den actitut e proyecto di inovashon ta exigi? E ta sumamente importante pa den cada proyecto di inovashon hasi un analisis bon cla di e tipo y magnitud di "role change" cu ta pidi di esnan conserni cu e proyecto di inovashon. Si djis asumi cu e "role changes" aki lo tuma luga automaticamente y sin ningun sorto di guia, anto e desapunto lo ta grandi. Por ehempel; no mester djis asumi cu introdukshon di Papiamento como idioma di instrukshon automaticamente lo trese cu ne mas apresio pa nos idioma. No mester djis asumi cu dor di duna maestronan mas conosemento y abilidad diagnostico, cu di mes lo desaroya serca e maestro aki mas respet pa mucha y mas cooperashon entre maestronan.
- Complexidad di e proyecto di inovashon: cuanto cambio pareu e proyecto di inovashon ta pidi. Aunke cu di un banda e mas compleho un proyecto di inovashon ta, lo mas difisil e ta, tog ta berdad tambe cu un proyecto di inovashon cu ta pidi mucho poco cambio lo haya problema den e implementashon.

B. Caracteristicanan di e skol:
Aki ta referi na entre otro e siguiente puntonan:

- E 'historia di inovashon' cu e skol tin tras di lomba: ki sorto di experiensia e skol (nan) conserni tin pa cu inovashon di enseñansa. Si e experiensia aki ta uno hopi negativo, anto esaki ta un faktor cu debidamente mester tene cuenta cu ne, pasobra e ta determina e "willingness" pa cuminsa di nobo cu un otro proyecto di inovashon. Actitudnan skeptico, cynico y negativo ta faktornan cu tin un influensia sumamente grandi den implementashon. Den pasado, mientras e asento den e asercamento di inovashon di enseñansa tabata riba e "policy-makers", tabatin un tendensia fuerte pa simplemente ignora e experiensia previo di maestronan conserni. Mester constata cu lastimamente te awe esaki ta e caso aki na Aruba. Atrobe mi ta pensa en especial na e manera con simplemente tabata y ta ignora e sentimientonan di frustrashon grandi cu ta reina serca e maestronan cu ta traha den APA. Pero tambe e sentimientonan di frustashon cu ta biba den "veld" en general.
- E calidad di e cabesante. Vandenberghe a presenta un modelo interesante y concreto con por analisa e calidad y actitud di un cabesante di skol. E calidad di e cabesante ta hopi determinante den e implementashon di cualkier proyecto di inovashon. (Porta lo por presenta e modelo aki den un otro articulo den S & K).
- E cultura profeshonal di e skol. Por ehempel e ambiente di "teamwork", e disponibilidad pa discushon interno etc. por fasilita implementashon di inovashon.

C. Caracteristicanan di e maestro:
Den tur proyecto di inovashon tin **hende** (ta referi especialmente na e maestro) involvi. E hende aki ta experiensia un proyecto di inovashon na un sierto ma- →

nera, dependiendo di entre otro su sentimientonan, experiensianan y su nesesidadnan.
Aki tambe tin diferente aspecto ta hunga un papel. Lo mi kier referi solamente na lo siguiente:
- Con hopi e maestro ta involvi den e proseso di inovashon.
Vandenberghe ta splica cu e involvimiento di e maestro individual ariba su mes ta un proseso. Den e proseso aki, si tur cos bai bon, e maestro su involvimiento ta desaroya poco poco, y ta pasa den diferente fase. Vandenberghe a desaroya un asina yama **"betrokkenheidsmodel"**, cu ta duna un bista di e diferente fase di involvimiento. En general e modelo aki ta bisa cu ora un individuo haya su mes den un situashon nobo, su actitud y comportashon ta wordo primariamente determina dor di preocupashonnan ("concerns") tocante con e mes lo por funshona den e situashon nobo. Ta te ora cu e logra solushona e preocupashonnan encuanto su mes ("self-concerns"), e tin e espasio pa dedica atenshon na e "concerns" cu tin mas di haber cu e tarea y e calidad di su trabou. Finalmente e individuo lo bai preocupa su mes cu e pregunta con e por optimalisa su esfuersonan pa benifisia otronan (e alumnonan). E modelo ta duna pues un bista con serca un individuo tin un desaroyo di "concerns". E desaroyo aki ta uno systematico y investigashon a mustra cu den mayoria proyectonan di investigashon e ta tuma luga.
Locual ta hopi importante den modelo aki ta cu ta mira inovashon (y cambio en general) como un **proseso** cu ta tuma un tempo basta largo y den cua por distingui fase. Tambe cu e inovashon (cambio) ta un **experiensia personal.** E delaster punto aki ta implica cu esnan conserni cu e guia (begeleiding) di e proyecto di inovashon tin cu tene debido cuenta cu preocupashonnan y preguntanan personal di e maestronan involvi den e proyecto di inovashon. Locual atrobe ta

KIKO Y CON?

nifica cu esnan cu ta guia mester dispone di tanto e abilidad como di e instrumentonan pa midi e preocupashonnan cu ta biba bou di e maestronan. E atenshon pa locual ami lo yama e setting "sosial-psycologico" den cua inovashonnan tin cu tuma luga, ta algo cu aki na Aruba lastima te na e momento aki a dedica mucho poco atenshon.
D. Caracteristicanan di e guia (e "intervenshon"):
E exito di e implementashon ta depende hopi di e tipo y calidad di e guia cu skolnan y esnan conserni ta haya. Investigashonnan a mustra cu e siguiente puntonan por engrandese e exito di e implementashon:
- Sosten continuo. Esaki por nifica cursonan of trainingnan (p.e. den forma di workshops) cu ta sufisiente spesifico, concreto y basa riba necesidad di practica di esnan conserni.
- "Netwerking": cu esaki Vandenberghe kiermen un sistema di cooperashon y comunicashon estrecho y structura entre 3 of 4 skol cu ta trahando den e mesun proyecto di inovashon. Ta parse cu e comunicashon aki entre trahado di "veld" mes hopi bes tin mas efecto cu e comunicashon entre trahado di veld y guia (begeleiders) di instansianan ofisial.
- Structurashon di e guia: mester ta cla pa tur esnan involvi ta ken tin cua competensia, ken tin cua expertisio, ken ta disidi kico y ta kico e relashonnan ta.
E. Faktornan macro-politico.
Entre otro ta trata aki di e siguiente puntonan:
- E continuidad den politica y maneho di enseñansa.
Na Aruba y Antias e echo cu e ministerio di enseñansa (y antes e deputado di enseñansa) no tabata uno mucha desea, a hasi cu delaster añanan tabatin mucho cambio riba e puestonan aki. Cu tur su consecuensianan negativo. Ta di spera cu awor cu a sinta un gobierno nobo na Aruba, cu nos lo no haya nos mes den un situashon cu mester cuminsa atrobe na punto sero.
- Con leu por papia di un "cultura di inovashon". Den e contexto aki e palabra aki ta nifica cu ta reina en general un interes, y motivashon halto pa cu inovashon y cambio, cu tin disponibilidad serca publico grandi pa entama y continua cu cambio, cu ta reina optimismo y cu tin un sentido di confiansa. E ta importante cu consientemente ta stimula y desaroya e "cultura di inovashon" aki. Esaki ta nifica cu sigur den prome temponan, mester dedica hopi atenshon y publisidad na tur proyecto di inovashon di enseñansa, con chikito cu e por ta.

Institushonalisashon

Institushonalisashon ta e proseso cu ta condusi na stabilisashon di e proyecto di inovashon. E stabilisashon ta nifica cu e inovashon ta bai bira parti integral y regular di e organisashon di nos enseñansa. En general esaki ta un proseso cu ta cuminsa pareu cu e fase di implementashon, pero cu ta sigui pa hopi aña despues.

Remarkenan final

Den e articulo aki naturalmente no por a trata tur e aspektonan cu ta importante den inovashon di enseñansa. Manera a bisa anteriormente, ta trata aki di un tereno di estudio hopi amplio.
Mi esperansa ta sinembargo cu den e tempo cu nos tin nos dilanti, den cua diferente proyecto di inovashon tin cu bay cana, cu nos lo bai dedica mucho mas atenshon na e manera CON pa maneha y guia e inovashonnan aki. ●

CAIQUETIOS SCHOOL: un lucha pa propio identidad

Caiquetios, un club na Paradera?
Caiquetios School ta un scol basico catolico pa enseñansa special. Na hulandes yama: School voor Buitengewoon Basis Onderwijs (B.B.O.) of Voor Moeilijk Lerende Kinderen (M.L.K.)
Pues un scol pa muchanan cu na scol basico no ta haya e enseñansa cu nan mester pa desaroya optimalmente.
E motibo? Falta di capasidad intelectual y of problema den nan desaroyo. E sistema y e organisacion di scol basico no ta adecuado pa nan, mientras nan tin e mesun derecho riba enseñansa cu tur otro mucha.

E procedura di admision

Tur aña P.D.B. ta test un cantidad basta grandi di alumno, cu tin problema na scol. Di scol basico ta test esnan di klas 1 y 2 di cua e cabesante a manda un formulario — yena pa e maestro di klas. Muchanan di klasnan mas halto por wordo getest si mayornan hasi un peticion.
Di kleuterschool tambe alumnonan por pasa un test si e cabesante, of mayornan, of e dokter di scol, of Wit-Gele Kruis haci e peticion.
A base di e resultado di e diferente testnan P.D.B. ta duna conseho na mayornan. Mayoria di esnan di scol basico cu a haci e test ta keda scol basico. Un persentahe chikito ta haya e conseho pa bai enseñansa special. Mayornan ta duna permiso pa test y ta nan ta disidi si nan yiu lo bai enseñansa special.

Cambionan positivo

Si antes C.S. tabata mas bien un "verwaterde basisschool", caminda tur cos di scol basico tabata wordo duna, pero na un manera mas facil, mas poco-poco y individualmente, awe e scol ta funciona completamente diferente.
E ultimo 15 añanan a traha duro pa duna e scol un propio identidad. Dor cu pa ley masha poco ta regla pa enseñansa special, esei a duna e maestronan un libertad grandi pa por stipula puntonan di salida, formula un meta general pa e scol y yega na un curiculo nobo y adecuado.
Tur cambio cu a wordo treci a wordo haci dor di maestronan mes. Nan a yega di traha tanto riba nan mes como cu guia di Direktie Onderwijs. Tambe tabatin un comision B.B.O., consistiendo di e cabesantenan y algun miembro di Direktie Onderwijs cu a traha riba e puntonan aki.
Diferente cambio positivo a tuma luga. Un di e prome cambionan tabata concientisacion di e maestronan: Convense nos mes cu nos alumnonan no solamente tin un diferensia di capasidad cu otro alumno, pero tambe nan tin un otro sistema pa por siña y cu nan comportacion tambe ta diferente. Esaki a trece cu ne un cambio grandi den asercamento tanto pedagogico como didactico. E mucha a bira nos punto di salida. Loke nos no a siña na "Kweekschool" nos mester a siña den practica cu 'backing' di literatura y diferente inservice-training.

"Mi yui bai Caiquetios School? Domme school? Dios librá!" Reaccion indigna di un mayor.

E siguiente cambio positivo tabata e restructuracion di grupo 1, esta e grupo preparatorio, na aña 78. Bou di guia di Sr. Humphrey Senior di Directie Onderwijs a introduci algo completamente nobo den enseñansa na Aruba. A cuminsa cu training di e funcionnan (funktietraining) y tambe di e condicionnan pa siña lesa, skirbi y rek. Esakinan ta pa pone un fundeshi solido pa e mucha por cuminsa cu e proceso di siñamento. Un programa a wordo traha pa sirbi como guia pa e maestronan. Tambe a pone enfasis riba e hecho cu ta den grupo 1 mester duna e muchanan e confiansa den nan mes bek y tambe mehora nan motivacion y nan sistema di trabou. Observacion, duna recompensa, y evaluacion a bira indespensabel den grupo preparatorio. Maestronan a haya workshops, inservice-training y guia, tur riba nan propio peticion.

"Boso tambe ta duna 'lezen' na boso scol?" Pregunta yen di asombro di un maestro di scol basico.

Un otro cambio grandi tabata e introduccion di papiamento na aña 78/79. Tur buki na hulandes a wordo poni un banda y loke a keda tabata un bashi enorme cu mester a wordo yena rapidamente. Esaki a sosode dor di maestronan mes sin ayudo, durante varios aña. A traha hopi material den diferente grupo di trabou. Material bon y menos bon. Un alivio grandi tabata ora cu gobierno na aña 80 a institui Grupo Siña Lesa cu e meta pa traha un metodo nobo pa siña lesa na papiamento. A tarda basta tempo prome cu e grupo aki por a presenta nan material, pero awor aki e metodo ta practicamente cla.
Na aña 83 gobierno a bai di acuerdo pa baha e cantidad di alumno pa 12 pa gruponan 2 te 5 y 8 pa grupo 1. Tambe scol por a haya un 'begeleidingsleerkracht' pa duna ayudo na muchanan cu den nan grupo no por haya e ayudo completo cu nan mester. Esaki tabatin resultadonan →

hopi positivo pa e calidad di nos enseñansa.

E curiculo nobo di Caiquetios School

E meta di e scol ta pa yuda e alumnonan desaroya optimalmente.
Es decir duna nan tur habilidad - segun nan capacidad - cu nan mester mayan den comunidad. Siña nan lesa, skirbi, rek, duna nan conocemento general, pero tambe siña nan habilidad social, desaroya sentido di responsabilidad y motiva nan pa traha, siña nan con pa ser un bon ciudadano.
Te asina leu e curiculo ta yena di e siguiente forma:

Lesa

Actualmente nos ta experimenta cu e metodo: "Dal bay numa". E metodo ta cubri tur nivel di dificultad na papiamento. Despues di e metodo ta sigui cu corant. Henter scol ta lesa cu 'nivo-groepen'.

Skirbi

E muchanan ta cuminsa skirbi 'blok' y despues lastra. E material ta traha segun e nivelnan di lesa y cu e leternan de 'Eerst duidelijk dan snel'.

"Si bo sigui asina, mi ta manda bo Caiquetios pa bo hunga henter dia". Un skwal di un cabesante di scol basico.

Traha som

Un tereno cu ta structura di nocion di cantidad te cu 'cijferen'. Falta hopi trabou pa termina.

W.O.

Ta wordo duna den grupo 1 te 5 den forma concentrico. Tin diferente proyecto: Aruba, Tene Aruba limpi, Turismo, 18 di maart, Dia di bestia, Mi mes y Respet y manera.
Grupo 6 tin nan proyectonan separa: Droga y alcohol, Gobernacion, Husticia, Trabou, Tempo liber, Aruba y e resto di mundo, Educacion sexual.

Trafico

Grupo 1 te 5 ta haya trafico. Den grupo 5 e alumnonan ta pasa e mesun examen cu scol basico y ta ricibi e mesun diploma. E examen ta wordo lesa y splica pa un maestro na papiamento. Scol tin su propio material na papiamento.

Exprecion

Hopi tempo ta wordo dedica na deporte (3 ora di les pa siman). Tambe ta canta, pinta, haci obra di man. Un bes pa siman nan ta siña diferente wega manera dam, domino, wega di carta etc., pa siña pasa nan tempo liber na un forma positivo.

Cushina y cose

Den grupo 6 tanto mucha muher como homber ta siña cushina, cose, bari, mop y laba co'i kibra.

Educacion

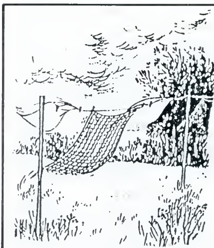
Un gran parti di e programa di scol ta encera educacion: respet pa bo mes (manera di bisti, di papia y trata hende), respet pa otro, pa outoridad, pa propiedad di otro, manera desente pa come na mesa, etc.
Tambe nan ta haya un formacion catolico.

Di tur e materia describi aki riba tin diferente material den desaroyo; tin cu ta practicamente cla, pero falta hopi cos ainda pa caba, cambia y of traha di nobo. Diferente sistema di duna les ta wordo uza na C.S. Esun mas uza ta e forma di duna les individualmente, sigui pa esun den grupo, cu '-nivo-groepen' y por ultimo esun clasical.

"Deze 2 leerlingen naar de C.S.? Het zijn toch geen idioten!" Opinion di un cabesante di scol basico!!

Problemanan pa resolve

Un di e problemanan mas serio actualmente ta e 'doorstroming' di e alumnonan pa e P-stroom di scol tecnico:
Biniendo for di un scol cu un acercamento individual nan ta cai den e sistema clasical. Tur mucha ta haya e mesun les, sea cu e ta riba nan nivel of no. Tur mucha cu bai scol tecnico ta bai cu un 'didactisch verslag' indicando nan nivel, nan problemanan. Lamentablemente e no tin balor. Tambe diripiente nan ta haya nan comfronta cu hulandes. Nunca nan por a lesa hulandes y awor mester lesa lesnan manera esun di aki bou.

We hebben het ook over het waaien van de wind gehad. Wind is eigenlijk niets anders dan een verplaatsing van grote hoeveelheden lucht.

Je weet dat er rond de aarde een héél dikke luchtlaag zit. Door verschillen in de samenstelling van die luchtlaag kan wind ontstaan. Soms zachte wind, maar soms ook storm.

Maestronan di Caiquetios School

Maestronan tin un tarea diferente cu nan coleganan di scol basico: no solamente nan mester prepara nan les, pero tambe traha material adapta na e problemanan di nan alumnonan. Y naturalmente traha e materialnan cu falta riba diferente tereno. Mayoria bes esaki ta sosede den grupo di trabou. Tur maestro mester bishita mayornan di su alumnonan prome cu december y tene contacto cu nan durante e resto di aña. Na fin di aña escolar un 'huisbezoekverslag' mester wordo traha. Nan ta ricibi 'bijscholing' ora ta necesario. Dos bes pa aña nan ta traha raport didactico pa e maestro cu lo tin e alumnonan e siguiente aña. Nan ta obliga pa lesa literatura didactico pa por traha mas profesionalmente. Por ultimo nan mester por traha den team y ta dispuesto pa ricibi guia di e cabesante y otro instancianan cu tin algo di haber cu e scol.
Tur aña dos diferente maestro ta forma e 'sportcommissie' y mester traha un plan pa diferente actividad pa scol. Ta trata di actividadnan manera wandelmars, quizz, sportdag y diferente celebracion. Tambe nan por bin cu sugerencia pa actividad pa e maestronan mes.

Den e P-Stroom tin muchanan cu a bini di scol basico, esta di 5e klas. Nan si a haya hulandes.
Tampoco na scol tecnico no tin un "follow-up" riba e programa di stage.
Muy pronto lo bini un discucion nobo tocante e problema aki. Tanto e cabesantenan di e scolnan conserni como Directie Onderwijs y Inspectie lo participa pa mira si por yega na un solucion favorable.
Un otro problema ta e aceptacion di comunidad. Hopi hende ainda no sa ki tipo di scol C.S. ta y ta duna e scol tur sorto di nomber negativo cu hopi biaha tin su efecto riba e alumnonan. Nos a duna bastante informacion durante e siman di fiesta cu nos tabatin y lo sigui haci esaki.

Futuro di Caiquetios School

Falta hopi trabou pa caba, pa drecha y algun te hasta pa cuminsa. Pero den curso di añanan nan lo wordo haci segur. Pasobra na C.S. y tambe na Emma School nos a siña cu si den enseñansa kier logra algo, e prome initiativa mester bini di nos mes. Di e maestronan. ●

I. Moedertaalverwerving binnen een meertalige situatie

Moedertaalverwerving

Dr. Appel brengt naar voren dat het concept "moedertaalverwerving" verkeerde implicaties met zich mee draagt.
De eerste taal wordt niet altijd noodzakelijkerwijs van de moeder geleerd, noch is het zo dat het altijd om één taal gaat. De meerderheid van de wereldbevolking (60-70%) is meertalig, wat inhoudt dat ze meer dan één taal verwerven en gebruiken.
Appel legt uit dat er in principe twee vormen van tweetaligheid zijn:
- Successieve tweetaligheid, waarbij een persoon eerst één taal leert en daarna een tweede taal.
- Simultane tweetaligheid, waarbij een persoon twee of meer talen tegelijkertijd leert.
Deze beide vormen zijn niet altijd zo strikt van elkaar te scheiden en er bestaan diverse gradaties van beide vormen.

De succesieve tweetaligheid

De succesieve tweetaligheid is onder te verdelen in 4 categorieën:
1. Traditionele diglossie: Een situatie waarin de speker van T1 (een taal met lagere status) de T2 (een taal met hogere status) op school leert. Voorbeeld hiervan is een situatie waarin kinderen thuis een dialect spreken en op school de standaardtaal leren.

2. Migratie: Mensen die uit een vreemd land komen leren de taal van hun nieuwe vaderland.

3. Minderheidsgroepen met een andere taal dan die, die door de meerderheid van de mensen gesproken wordt.
Deze moeten de taal van de meerderheid leren om te kunnen communiceren in de maatschappij.

4. "Elitaire" tweetaligheid: de situatie waarin mensen uit opvoedings- en onderwijsmotieven een vreemde taal leren, die binnen hun samenleving niet echt een rol speelt.
Zoals men kan zien, omvatten deze traditionele categorieën niet alle situaties. O.a. de situaties van meerdere ontwikkelingslanden (o.a. die van ons) waar kinderen op school een tweede taal moeten leren, die binnen de maatschappij een beperkte funktie heeft en waarvan (in tegenstelling tot de traditionele diglossie situatie) niet gesteld kan worden dat hun eerste taal persé een lage status heeft.

Het optimale leermoment

Er is erg veel onderzocht en gediscussieerd over de optimale leeftijd, waarop een kind een tweede taal aan zou moeten leren. Toch is het nog steeds moeilijk om er harde uitspraken over te doen. In de literatuur worden er tentatief twee periodes genoemd:
- Als eerste op zo jong mogelijke leeftijd. Het kind leert de taal dan spelenderwijs. Wel moet er dan sprake zijn van een rijk taalaanbod en moet het taalaanbod afgestemd worden op de leerbehoeften van de kinderen.
- Als tweede periode wordt wel genoemd rond de 10 jaar. Kinderen zouden dan in staat kunnen zijn twee belangrijke eigenschappen te combineren: de spontaniteit in de taal leren, met een vermogen tot het analyseren van de taalregels.
Wel blijkt bij deze groep kinderen erg veel van de omstandigheden af te hangen. O.a. van het karakter van het tweede taal onderwijs en van de ondersteuning van de eerste taal. Het blijkt dat er problemen ontstaan als de eerste taal niet verder ontwikkeld wordt.

De simultane taalverwerving

Taalmenging

Over de simultane taalverwerving zei Appel het volgende:
In de beginperiode blijkt er meestal sprake te zijn van interferentie. Beide talen worden niet correct gescheiden. Na het tweede jaar begint het kind echter de systemen te scheiden. Daarna maken tweetalige kinderen in iedere taal dezelfde ontwikkeling door als eentalige kinderen. Vele ouders schrikken echter van de taalmenging en geven (te snel) hun tweetalige opvoeding op.
Over de taalmenging, het onderling beïnvloeden van de beide talen, maken vele mensen zich zorgen. Dit valt volgens Appel erg mee. Er zal meestal wel sprake zijn van enige taalmenging. Als voorbeeld geeft hij het Nederlands-sprekende kind, dat een buskaartje in het Engels een buscard noemt i.p.v. een bus-ticket.
Appel benadrukt echter dat het erg moeilijk is om absolute uitspraken te doen over tweetaligheid.

De rol van de omgeving

Het verloop van de taalontwikkeling wordt uiteindelijk in grote mate bepaald door de omgeving.
Een van de uitspraken is b.v. dat het over het algemeen beter is dat een kind, dat tweetalig opgevoed wordt, geconfronteerd wordt met één-taal-één-persoon. Deze funktiescheiding zou de systeemscheiding positief beïnvloeden. Deze situatie is echter niet altijd te realiseren.
Van belang blijft altijd:
1. De houding die de omgeving heeft t.a.v. de taal die het kind leert. Is deze negatief, dan wil het kind vaak ook de taal niet gebruiken.
2. De mogelijkheden die er bestaan om de taal buiten het gezin te leren.

Ontwikkeling tweetalige kinderen

Een vraag die vaak over tweetaligheid gesteld wordt, is of de taalontwikkeling wel een voldoende hoog nivo kan bereiken. Alweer is het antwoord, dat dit afhankelijk is van de sociale situatie.
Met name in de situaties van de traditionele diglossie, waar de eigen taal onvoldoende prestige heeft en de tweede taal onvoldoende onderbouwd is door de eerste taal en de situatie van de minderheidsgroepen, bestaat er gevaar voor de z.g. semilinguisme (halftaligheid), wat inhoud dat geen van beide talen op voldoende hoog nivo beheerst worden.
In principe is het echter zo, dat tweetalige kinderen de beide talen tot een voldoen-

→

EERSTE E TAALVER EN TW TAALON

Helen

Tweede taal aanleren: o

In het kader van de seminar "I Nashonal (Curaçao, 30 okt.-4 lezingen gehouden betreffend ving en tweede taal onderwijs, door wil geven aan het veld op drie lezingen die, binnen onze tief waren. Nl. van Dr. René Amsterdam.[1]) "Moedertaalver situatie" en [2]) Modelonan di multi lengual" en van Dr. Pet U.A.: "Sociolinguistische dim werving".

N TWEEDE
RWERVING
VEEDE
DERWIJS

r Guda

zo jong mogelijke leeftijd.

**ldioma, Enseñansa y Desaroyo
nov. '88) zijn er verschillende
e eerste en tweede taal verwer-
waarvan ik graag wat informatie
Aruba. Ik beperk me hierbij tot
taalsituatie, het meest informa-
Appel van de Universiteit van
werving binnen een meertalige
instrukshon den un situashon
r Muyskens, eveneens van de
ensies van de tweede taalver-**

de hoog nivo kunnen ontwikkelen. Er bestaan geen cognitieve, leerpsychologische of linguistische beperkingen.
Een andere kwestie, die vaak naar voren komt, is die van de cognitieve aspekten van de tweetaligheid. Tweetalige kinderen zouden cognitief in de war raken en intellectueel achter zijn vanwege hun tweetaligheid. De onderzoeken die dit bevestigen zijn echter vaak gedaan met kinderen die ook in een sociaal moeilijkere situatie verkeerden (migranten, minderheidsgroepen). Hun mogelijke achterstand wordt volgens Appel echter niet verklaard door hun tweetaligheid. In andere onderzoeken wordt aangetoond, dat er geen sprake is van een cognitieve achterstand van tweetaligen. Integendeel. Ze zouden zelfs een voorsprong hebben op eentaligen, omdat ze taal en taalvormen beter kunnen manipuleren. Ze kunnen bewuster reflecteren op het taalgebruik.

II. Sociolinguistische dimensies van de tweede taalverwerving

De verschillende factoren die volgens diverse onderzoeken van invloed zijn op het tempo en het resultaat van het proces van de tweede taal verwerving, zijn volgens Dr. Muyskens:
- Enerzijds de volgende eigenschappen van de leerder:
• leeftijd;
• motivatie;
• cognitieve stijl;
• attitude.
- Anderzijds de sociale factoren:
• de sociale positie van Taal 1 en Taal 2;
• het taalaanbod.

Leeftijd
Er bestaat volgens Muyskens een vrij sterk verband tussen het resultaat van het tweede taal leren en de leeftijd waarop deze taalverwerving begint. Volgens hem waren er twee groepen waarbij het snel ging. Nl. de 4-7 jarigen en de 10-12 jarigen.

Motivatie
Er wordt onderscheid gemaakt tussen instrumentele en integratieve motivatie.
Er is sprake van instrumentele integratie als de persoon een erg specifieke reden heeft om de tweede taal te leren. Van integratieve motivatie spreken we als de persoon zich aan wil passen aan (deel wil worden van) de maatschappij, waarin de T2 gesproken wordt. Deze laatste vorm van motivatie zou meer succes hebben.
Op onderzoeken die deze resultaten gaven, is echter veel kritiek geweest, omdat ze onvoldoende rekening hielden met andere factoren, die van invloed zouden zijn op het aanleren van T2 (o.a. de status van beide talen).

Attituden
Voor wat betreft deze factor zou het zo zijn dat, hoe positiever de houding is t.a.v. de groep die de taal spreekt, hoe sneller de taal geleerd wordt.
Ook op onderzoeken in deze richting is veel kritiek geleverd. Wat bepaalt nu wat. Als je taalbeheersing beter is, heb je dan ook niet makkelijker contact met de groep die deze taal spreekt?
Evenals bij de factor motivatie wordt hier volgens Muyskens te veel nadruk gelegd op het individu en wordt impliciet de schuld van een onvoldoende T2-beheersing gelegd bij de taalleerder.
Motivaties en attitudes zijn vaak gevolgen van sociale waarden en verhoudingen.

Het is volgens hem dan ook beter om te spreken in termen van de sociale positie van de beide talen. Er bestaan de volgende mogelijkheden.

Taal 1	Taal 2
1. prestige	prestige
2. niet-prestige	prestige
3. niet-prestige	niet-prestige
4. prestige	niet-prestige

De eerste vorm is vaak erg succesvol, de laatste vaak niet. Van de tweede en derde zijn weinig onderzoekgegevens bekend.

Taalaanbod
Het taalaanbod van T2 kan zijn:
- thuis,
- buurt,
- school,
- werk,

Per gebied varieert het soort taalaanbod. Het taalaanbod thuis is vaak het rijkste taalaanbod. Het heeft vaak een rijkdom aan funkties (m.n. emotionele uitingen) en stijlen.

Voorsprong op ééntaligen.

In de werksituatie is er vaak alleen sprake van de verwijzende funktie en de opdrachtfunktie.
Hoe wijder het taalaanbod, hoe beter en breder de uiteindelijke beheersing van de tweede taal. Mensen die een tweede taal b.v. alleen binnen de werksituatie leren, beheersen deze taal op een beperkte manier (kennen geen vormen van meer emotionele uitingen).

Afstand tussen talen
Naast het taalaanbod spreekt Muyskens nog over de sociale, psychologische, geografische en demografische afstand tussen talen. De eerste vorm van afstand slaat op barrières in de maatschappij, die mensen in groepen scheiden en die sommige groepen minder kans geven om een →

tweede taal te leren (b.v. vrouwen van gastarbeiders in Europa / contacten buiten de familie erg gering).

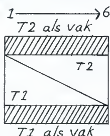
Didaktische modellen

Een onderwerp dat nauw aansluit bij de tweede taalverwerving is dat van de didaktiek van de tweede taal verwerving. In de lezing "Modelonan di instrukshon den un situashon multilengual" behandelt Appel de verschillende modellen van tweetalig onderwijs.
Deze zijn:

1. **Onderdompelingsmodel** (immersion). Hier is de instruktietaal de taal die het kind nog moet leren, de T2. Uitgangspunt is dat de leerling zich zo snel mogelijk aan moet passen (systeem zoals wij dat hebben op de Antillen en Aruba). De onderdompeling kan zijn:
a. volledig;
b. met extra T2-lessen;
c. met T1-lessen.

2. **Indompelingsmodel.** Hier krijgen de kinderen weliswaar ook les in de T2, maar hier is het model wel aangepast aan de mogelijkheden van de leerlingen. Het model is beperkt tweetalig (in het begin mogen de leerlingen de eigen taal gebruiken). Dit model wordt meestal toegepast in situaties, waarin leerling vrijwillig een andere taal willen leren en waar meestal sprake is van twee prestigetalen (Canada: Frans/Engels.) De indompeling kan zijn:
a. vroeg,
b. laat.

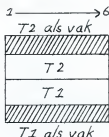
3. **Tweetalig model.** Hier wordt er les gegeven in beide talen. Dit model kan zijn:
a. Bij transitioneel onderwijs is onderwijs in de eigen taal slechts een opstapje naar het onderwijs in de tweede taal en een goede beheersing van de tweede taal het uiteindelijke doel.
Je zou dit model als volgt kunnen weergeven:

ad b.) In een systeem dat gericht is op taalbehoud of -bescherming, heeft de T1 zijn eigen funktie en wordt deze in zijn maatschappelijke positie versterkt. Men werkt dan ook bij voorkeur met tweetalige leerkrachten.
ad c.) Bij het model van continue tweetaligheid zijn de beide talen voertaal binnen het onderwijs.
Een weergave ervan zou er zo uit kunnen zien:

Het kind leert de taal spelenderwijs.

Als men nu de modellen met elkaar vergelijkt, blijkt het moeilijk te zijn harde uitspraken te doen over de voor en nadelen van de verschillende modellen. Er is wel onderzoek naar gedaan, maar de evaluatie van de resultaten geeft vaak problemen. Ook is het weer zo, dat meertalige gemeenschappen van elkaar verschillen en deze verschillen bepalen weer welke onderwijsmodellen het beste zijn. Het laatste woord over de diverse modellen en welke hiervan het beste zou zijn in welke situatie, is duidelijk nog niet gezegd.

De voorwaarden

Belangrijker nog dan de diverse modellen echter, zijn de voorwaarden, die Appel genoemd heeft voor het slagen van tweetalig onderwijs. Deze zijn:

Eén-taal-één-persoon.

- positieve sociaal-politieke sfeer;
- voldoende mogelijkheden voor het gebruik van T1 en T2;
- houding van de ouders;
- geschikte methodes;
- gemotiveerde en geschoolde leerkrachten;
- een goede aansluiting in het onderwijs van T1 en T2.

De stappen

Ofschoon in een ander artikel uitvoerig wordt ingegaan op onderwijsinnovatie in het algemeen, wil ik tenslotte de stappen naar voren brengen die Appel nodig acht voor een innovatieproces op het gebied van taal.
1. Appel gaf als boodschap aan het Antilliaans/Arubaans publiek, dat er niet in eerste instantie naar de wetenschap gekeken moet worden om te bepalen wat er gedaan moet worden. Van belang is het om als eerste stap een **taalpolitiek** te formuleren en een **taalbeleid** op te stellen.
2. Op basis van de positie, de funkties en toekomst van de verschillende talen moet er een **model** gekozen worden.
3. Dan volgt een **diagnostische fase** waarin vastgesteld moet worden: a) wat het beginnivo van de kinderen in beide talen is, b) wat de vaardigheden (incl. de taalvaardigheid) van de leerkrachten zijn, c) wat het beschikbare leermateriaal is (men hoeft niet opnieuw het wiel uit te vinden), d) wat de algemene onderwijscondities zijn.
4. Vervolgens moet de **doelstelling** van het tweetalig onderwijs in kaart worden gebracht.
5. De volgende stap is de **ontwikkelingsfase,** waarin curriculum, werkplannen en methodes ontwikkeld worden.
6. Als zesde stap ziet Appel een **experimentele invoering** van het onderwijsmodel.
7. Hierna volgt een **evaluatie** van deze invoering.
8. Dan pas is het tijd voor de **inplementatie,** de uiteindelijke invoering van het model. ●

TAYER DI TEATRO:

E motor grandi tras di e proyekto aki ta Amy Lasten, trahadora sosialkultural i dosente drama.
Partisipashon den e tayernan ku tabatin aki na Aruba i na Antías den añanan 70 den kuadro di un akuerdo kultural entre Antíanan Hulandes i Bélgika a pone Amy su amor pa teatro krese te ku el a disidi di sigui studia den e ramo aki. Na 1982 Amy a bai Hulanda i el a inskribi na Akademia di Teatro na Amsterdam pa un preparashon teatral "part-time" ku a dura 4 aña.
Dia promé di yanuari 1988 Amy a regresá Aruba komo dosente drama.
Den e par di luna ku e ta na Aruba, Amy a desplegá diferente aktividat:
- Dia 8 di maart el a presenta hunto ku Glenda Gil un obra ku ta trata e posishon di e hende muhé den un labanderia den un hotel grandi.
- El a duna algun lès i tayer na APA.
- Na e momento aki e ta traha riba un plan kultural ku tin ku stimulá kultura den bario.
- Un poko despues ku el yega Aruba, Oslin Boekhoudt a aserk'e ku e pregunta si e kier fungi komo panelista den e festival di teatro ku lo tuma lugá na oktober/november 1988. (Ora e número akí di S & K sali, e festival lo ta tras di lomba kaba.)
- Den augustus i september el a organisá un tayer grandi hunto ku algun profesional ku kende el a traha na Hulanda. E tayer aki a trata diferente aspekto di teatro.
Joyce Pereire tabatin un kombersashon ku Amy i algun otro persona tokante e tayer aki.

aktuashon, lus, dekor i bos ku e produkshon "e naufragonan" di Luis Buñuel

Kombersashon ku Amy Lasten, Nicoline Nagtzaam i algun partisipante

Joyce Pereira

Kon e idea a lanta, krese i kristalisa

Amy Lasten: "E idea pa hasi algo asina a lanta hopi tempo pasá. Na Hulanda mi a traha ku Nicoline Nagtzaam, docente, i algun otro hende mas den un grupo. E kooperashon ku otro den e grupo aki tabata asina bon, ku mi a pensa ku un tayer hunto ku e hendenan aki lo ta un bon eksperiensia pa nos hendenan ku kier profundisá un tiki mas den teatro.
Pései mi a invitá e siguiente personanan:
- Nicoline Nagtzaam, na Hulanda mi docente i tambe direktora di e grupo den kua mi tabata.
- Anny Mokotow, bailarina modèrno ku a hasi un kombinashon di baile, moveshon i teatro.
- Hans van der Velde, actor hopi aña kaba den e mesun grupo akí; su spesialismo ta téknika.
- Erik den Hartog, kreador artístiko ("vormgever"); tur loke ta trata lus, dekòr, espasio ta kai bou di su atenshon.
Mi a aserká diferente organisashon ku segun mi lo por ta interesá den e proyekto aki, e.o. Biblioteca Nacional, Centro Cultural, Instituto di Cultural i konhuntamente nos a entregá e dossier di proyekto na UNOCA. A dura masha largo mes promé ku nos a haya kontesta, pero porfin nos a bin hay'e i ..... UNOCA a subsidiá e proyekto den su totalidat.
Mas o menos 35 hende a inskribí, pero promé ku e tayer a kuminsá diferente a kai afó. Di e 28 personanan ku a bini 3 a kai afó i un a bira malo na final.
E grupo tabata hopi heterogéneo: tabatin hende ku hopi aña di eksperiensia, tabatin hende ku algo di eksperiensia i tabatin hende ku ta pa promé biaha a kuminsá. Di e últimonan aki e motibonan pa partisipá tabata diferente: un di nan p.e. a inskribí pa su interes pa e autor Luis Buñuel; un otro a kere ku tabata un otro sorto di tayer, pero el a disidí di keda."

E sistema di traha

Amy Lasten: "Nos tabatin 3 tipo di tayer. Erik i Hans a pèrkurá pa e tayer tokante lus i decòr. Nicoline a traha ku teksto, bos i aktuashon. Mi mes a trata aktuashon tambe, pero for di un otro ángulo: serka mi tabata mas pa haya un sierto apoyo, un punto di referensia kon pa traha bo ròl, bo papel, ku uso p.e. di asosiashon, un otro manera pa yega na un aktuashon, na bo personahe. Anny a tuma moveshon na su enkargo den tur e tres tayernan. Nos a forma tres grupo. En total tabatin tres seshon, tres biaha pa siman. E promé dos simannan tur grupo a pasa serka tur hende dos biaha.
Despues di e dos simannan aki e gruponan a presentá nan resultadonan na otro den Cas di Cultura.
Den e di tres seshon mester a hinka e blòkinan den otro, pa yega na e totalidat. I esaki tabata e parti di mas pisá: e hinkamento di tur e blòkinan den otro. Ora nos a kaba di pone tur kos tras di otro, nos tabatin menos ku un anochi pa repasá tur kos. Esei tabata dia 9 di sèptember. Dia 10 di sèptember nos a presentá e resultado final pa publiko den Cas di Cultura.
Mi ta yama e presentashon di diasabra un "try-out", pasobra bon mirá awor nos mester sigui ensayá, sigui traha riba dje pa perfekshon'e. Importante ta, ku hunto ku e partisipantenan nos a krea e obra paso pa paso.
Tempo tabatin un influensia hopi grandi. Bo kier logra hopi kos den den poko tempo. Seis siman ta poko, esei lo mi no hasi nunka mas,
Interesante tambe tabata pa mira ku tin dos tipo di hende:
1. e tipo ku ta bisa: mi no mester komprondé tur kos mes ora, mi ta para habrí i ora e momento di komprondé yega, lo mi komprondé;
2. e tipo di hende ku tin un necesidat grandi di sa kiko ta bay pasa i ku ta bisa: mi kier sa na unda nos ta bai.
I e pregunta aki nos tabata haya konstantemente. Pero trahando nos tabata forma e obra i esei kier men ku ta te ora nos tabata pará dilanti di nos presentashon, bo tabatin bista riba e totalidat.

→

Nicoline Nagtzaam.

P'esei bo mester tin hopi pasenshi pa bo haya e hendenan asina leu ku nan kier sigui.
Den futuro lo mi kier lanta un grupo di hende ku kier purba kos nobo; e grupo aki mester bira un fuente di kreashon."

Eksperiensianan di Nicoline

Nicoline Nagtzaam: "Je weet nooit wat je kunt verwachten. Ik had wel gedacht dat het gemakkelijker zou gaan dan het ging. Er waren lastige en gemakkelijke mensen; er waren mensen die wilden leren en die kritiek accepteerden en er waren mensen die niet alles accepteerden. Dat is overal zo, misschien hier iets meer.
Maar ik denk zelf dat het komt, omdat we in 6 weken toch een voorstelling wilden maken, terwijl er mensen waren in de workshop die het wilden houden bij een workshop.
In de laatste twee weken hebben we besloten om toch naar een presentatie toe te werken. En dat wringt, en dat wrikt, en dat is niet gemakkelijk. Maar uiteindelijk, in de laatste week, wilde toch iedereen. En sinds het moment dat iedereen wilde, ging het.

Ik heb voornamelijk met tekst en stem gewerkt. Normaal werk ik meer met beweging dan ik hier gedaan heb, maar dat is omdat er weinig workshoptijd was en dan moet je kiezen. Dus ik heb meer het accent gelegd op stemgebruik. Ik vind het zelf wel jammer dat ik weinig aan beweging heb kunnen doen; ik heb dus niet helemaal kunnen doen wat ik wilde, maar er was weinig tijd.
Aan het script hebben we heel hard gewerkt, Amy en ik. En daar ben ik wel tevreden over. Ik vind dat het wel een goed stuk is geworden, zoals het nu is."
"Het probleem van het werken in groepen met blokken is, dat je weet wat je moet doen in jouw stukje. Maar als het geheel gaat ontstaan, dan ken je alleen jouw stukje; je weet niet wat er voor jouw stukje komt of wat er na jouw stukje komt, want dat is in de andere groep gemaakt.
En dat is het punt waarop de mensen het contact ook verliezen met wat er aan het gebeuren is. En dat moet je weer bij elkaar zien te krijgen. We hadden zo'n 20 à 25 stukjes."
"Voor een workshop van 6 weken, drie maal in de week, moet iedereen zich wel uitsloven, ook de deelnemers, omdat de meeste mensen werkten en van alles moesten regelen om te kunnen komen. Als je in 6 weken iets wilt maken, dan is alles extra."

Nicoline tokante situashon di teatro na Aruba

"We hadden een goede samenwerking met Cas di Cultura, zeker wat betreft licht en decor. We hebben alle medewerking gehad. Maar in principe heb ik begrepen dat het een theater is waar een bepaald soort publiek komt en toen wij gisteravond speelden kwam er ook publiek dat gewend is om naar dat theater te gaan, maar niet gewend is om zoiets te zien als wat wij hebben gemaakt.
Ik vind eigenlijk dat er een plekje zou moeten komen voor experimenteel theater. Maar ik denk ook dat de mensen dat zelf moeten doen. Want zo zijn wij ook begonnen; je gaat niet eerst geld vragen als je niets hebt gedaan. Dus volgens mij moeten de mensen die dat willen dat organiseren en zorgen dat ze aan een ruimte komen en daarin gaan werken. Als dat loopt, kun je geld vragen, zodat je een theater krijgt ook voor dat soort publiek. Nu is het zo dat je, iedere keer als je repeteert, ontzettend veel moet betalen, want die regelingen zitten vast en dat is ontzettend ongelukkig." *Amy ta añadi:* "Un espacio chikito mester ta posibel, sigur ku yudansa di UNOCA. Bo no mester dependé e ora ei mas di un públiko grandi.
Bo por traha, ensayá den e studio ei, bo no tin nodi hasi uso di espasio den skol por ehèmpel."

Komentario di algun partisipante

Yubi: "Mi a partisipá pa siña algo nobo, pasobra semper bo kier siña mas. Kada kos nobo ta enrikesé bo."

Renwick: "M'a gusta e tayer. Ta mi promé eksperiensia ku teatro i mi ta spera di sigui. Tabata un eksperiensia masha agradabel mes." "E sistema di blòki no tabata asina difisil, komo ku nos a tuma un parti chikito i buska ideanan pa trese dilanti. Bo por a desaroyá bo mesun karakter. Ora bo pone tur hunto, bo mester purba reakshoná riba e otro karakternan."

Yubi: "Pa mi tampoko esei no tabata difisil, pasobra ami a bin haya mi ku personahenan habrí, liber. E sirbiente i e profesor tur dos tabata habrí, tabatin dos vakatura.
Un krítika mi tin i esei ta ku mi a spera ku Amy i Nicoline lo a bisa mi kon mi mester hunga mi papel. Pero nan a laga na mi mes pa mi desaroyá mi personahenan. Mi a spera pues mas korekshon.
Pero, mi a siña aktua mihó.
Lokual a impreshoná mi ta e pasenshi ku Amy i Nicoline tabatin.
E manera ku nan a "sloof uit" nan mes e último simannan aki, ta algo ku bo no ta haya hopi hende ta hasi na Aruba akí. Mi ta kita mi sombré pa nan.
Mi ta lamentá si ku ta ún presentashon di e obra so tin."

Amy Lasten.

Renwick: "E presentashon di e obra tabata e klimaks di tur e simannan di trabou. Nos tabata morto kansá ora nos a kaba diasabra anochi."

Tineke: "Tabata bale la pena. Un eksperiensia riba su mes.
E kosnan importante ku mi a siña? Bo ta siña reakshoná riba otro hende. Bo ta siña kos nobo di bo mes, bo ta siña konosé un parti di bo mes. Uso di bos, moveshon, hinka bo mes den un personahe (no di mas, un bon "brake" ta necesario.).
Mi ta spera ku for di e tayer aki sali un grupo ku ta bini ku kos nobo."

Konklushon

Apesar di e echo ku mayoria di e partisipantenan a inskribí pa diferente motibo — uso di bos, interes pa e autor Luis Buñuel, interes den teatro, pa siña mas, djis pa un "kick" — tur ta unánime den nan komentario:
e tayer akí tabata un eksperiensia úniko. Nan tur ta haya ku nan a siña masha hopi mes.
I .... nan ta boga pa mas tayer.
Nos tambe ta kere ku teatrao aki na Aruba mester di un empuhe fuerte pa sigui desaroyá su mes. Nos ta desea Amy tur klase di éksito den ehekushon di su plannan. ●

E storia di scol MAN NA CABES

Un biaha tawa'tin den un pais chikito un scol cu tawata yama Man na Cabes. E tawata un scol cu 26 alumno: mucha A te cu mucha Z. Cabesante di e scol tawata Mener Manduro. Y e demas personal: Yufrou Grito, Mener Sol, Yufrou A. Patica y Mener B. Oca. Mener Manduro a yama un reunion cu riba agenda un solo punto: papel pa traha strafwerk ariba a caba y no tin mas sen pa cumpra nobo pa e aña escolar aki. Ata aki parti di e reunion.
Mener Sol: "Coleganan, segun mi nos ta riba mal caminda cu dunamento di tanto straf asina. Cos ta bai de mal en peor."
Yufrou Grito: "Abo por papia fasilmente. Segun mi bo ta djis sera bo wowo pa no mira tur e maldad cu e muchanan ta hasi."
Mener B. Oca: "Mi ta bisa for di masha dia. Spar e blachinan di strafwerk pa nan no caba. Wak ami: Kico bo a kere cu mi a hasi ora mi a haya mucha F ta bebe djus di mucha C? Mi a lague un siman largo sin bebe awa."
Mener Sol: "Hesus! Colega! Por ta cu mucha F no a come ni bebe e dia ei."
Yufrou Grito: "Ami si ta haya skirbi e miho straf cu tin. Bo no tin nodo di sinta pensa ki straf pa duna. Djis pensa cuanto blachi y cla."
Mener Manduro: "Mener B. Oca y Yufrou Grito, boso tur dos tin un tiki rason. Tin ora ....em ....un tek tambe sa yuda. Si, si, Mener sol, mi sa caba cu ley no ta permiti esey. Y abo, Yufrou, A. Patica, kico bo ta pensa?"
Yufrou A. Patica: "P'ami no ta importa. By the way, mi no tin mucho tempo pa e cos aki. Cuarto pa tres mi mester bai."
Mener Sol: "Ami ta kere cu nos ta mucho intolerante cu e muchanan. Nos mester siña observa nos mes y nos muchanan mas miho. Talbes papia cu e mayornan tambe."
Mener B. Oca: "No! No! No! Laga mayornan afo!"
Mener Manduro: "E mayornan no ta miho. Kere mi. Mane' c'e muchanan ta, asina e mayornan tambe ta. Un set di problema.
Tuma mucha K, cu su tata ta den prison."
Yufrou Grito: "Si! Un bon ehempel. Traha un dia cu ne anto bo ta compronde dicon su tata ta den prison. Insoportabel e mucha ta. E ta come rasenchi den klas, bebe awa scondi, tenta mucha henter dia, asta yama mi yufrou Grita-pa-loco."
Mener Sol: "Pero bon mira, mi no a tende bo menshona nada grave cu el a hasi."
Yufrou Grito: "An, no? Ta pesei e muchanan t'asina, no! Mener mes no ta haya e cosnan ei nada grave. Laga mi bisa bo, no. Mita di tur e blachinan di straf a wordo gasta na mucha K. E ta daña pa tur.

Mener B. Oca: "Y mucha P y C y A awor! Miho nan keda cas of bai un otro scol. Nan no ta siña nada tog. Tempo so mi ta perde cu nan."
Mener Manduro: "Bueno. Ban busca un solushon pa nos problema. Ken tin sugerensia?"
Mener Sol: "E solushon ta simpel. Papel a caba, el a caba. No ta duna strafwerk mas."
Yufrou Grito: "Imposibel! Ami ta kere cu nos mester pidi e mayornan contribui cu algo of laga nan tene un bake-sale pa nos haya fondo."
Mener B. Oca: "Ami ta kere cu nos mester busca ayudo di afo pa nos problema, miho bisa, problema di e muchanan. Mi a lesa algo masha interesante den un revista di afo. Ta trata di un experimiento. Nan ta hasi algo cu lo calma e muchanan y pone nan comporta nan mes manera cu bo pidi nan y ademas nan lo bira mas inteligente. Nan mester di hende .... em .... mucha pa experimenta. Y nan ta hasie pornada."
Yufrou Grito: "Net loke nos mester."
Mener Sol: "E cos ei no por ta sano. E ta zona peligroso."

Meneer B. Oca: "No, no. No tin ningun peliger. Ta tres profesor tin e guia den e cos aki. Nan sa kico nan ta hasi."
Mener Manduro: "Interesante. Hopi interesante. Laga nos vota. Si mayoria ta pro, nos ta duna Mener B. Oca man liber pa actua."
Yufrou Grito: "Ami ta pro. Kico na mundo cu por hasi un mucha obedesiente y ehemplar, ta bon pa mi. Y si riba dje e bira mas sabi, ta miho ainda. Ami ta pro."
Mener Sol: "Ami si ta contra. Mi no ta confia cosnan asina."
Mener Manduro: "Un pro, un contra. Ami tambe ta pro. Y abo Yufrou A Patica? Yufrou A. Patica!"
Yufrou A. Patica: "Ai, despensa. Ta mi oloshi mi ta wak pa sa cuanto minut falta. Ponemi pro numa. Mi mester bai tambe."
Mener Manduro: "Mi ta supone cu Yufrou A. Patica tin un asunto masha importante pa atende."
Yufrou A. Patica: "Si. Mi manicurista ta den yega mi cas. Mi a lubida cu nos a palabra un reunion di scol awe. Semper tawata un bes pa aña , ta awor a bira dos. Pero .... esaki no ta ora paga tog, no!"

Asina a sosode cu Mener B. Oca por a actua. El a hasi su conekshonnan y denter di un siman a yega un mener di Instituto di Manipulashon Electronico na e scol. Den un cuarto chikito sera e shon a tuma e muchanan un pa un pa un tratamento. Loke el a hasi, ningun hende no por bisa cu seguridad. Unico cos el a splica ta, cu ta trata di un chip minusculo, asina chikito, cu e mucha no ta sinti mes ora e wordo hinca den su cabes.
E cambio tawata increible! Mucha A te cu Mucha Z tawata actua exactamente manera nan maestra of maestro tawata spera di nan. Esta orguyoso Mener Manduro tawata di su scol. Asta el a lanta un comishon pa cambia nomber di e scol den "SCOL PERPEKSHON". Miho nomber no tawata existi. Y Yufrou Grito tampoco no por a caba di gaba e muchanan. Porfin, despues di diesshete aña, e por a traha na su smak. E unico cu tawata man na cabes, tabata Mener Sol.
"E cos aki no ta bon," el a bisa e otronan. "E muchanan no ta hari, ni yora, ni rabia, ni pleita sikiera."
"Straf bo tin gana di parti atrobe?" Mener B. Oca puntr'e tur rabia.
Pa mustra henter e pais con bon su scol tawata, Mener Manduro, yen di fanfara, a invita Rei Practico pa bishita e scol. Y berdad! E scol a causa un furor. Rey Practico por a observa con dosil e muchanan tawata. Apenas yufrou of mener bisa algo, ya tur tawata cla pa cumpli cu nan tarea. Y .... Rei Practico por a observa tambe cu e muchanan no tawata tin mester di splicashon di nada. Tur cos nan tawata sa di mes. Tur cos nan tawata por, anto perfectamente.
Cabesante Manduro a spera un bon aumento di salario pa su mes y kisas pa e otronan tambe. Un baño friu el a haya, ora cu un par di dia despues un mensahero di rei a trese e siguiente notisia:
Rei Practico a yega na e conclushon cu su pais chikito no tin sen pa gasta na cosnan innesesario. Mirando e perfekshon di di Mucha A te cu Mucha Z, a disidi di sera e scol, cu a bira un luho pa e pais. E muchanan por drenta armada inmediatamente sin pasa ningun test.
Fuera di desespera e cabesante y su personal a keda tur babuca, menos Mener Sol. ●

E. Ruiz-Croes

Maneho y planifacacion di idioma, e caso di Corsou y lèsnan pa Aruba

pa: Ralph R. van Breet

Introduccion

Di dia 30 di October pa dia 5 di November 1988 a tene na Corsou un seminario tocante 'Idioma, enseñansa i desaroyo nashonal. Idioma komo medio pa desaroyo i emancipashon den komunidat', organisá pa 'Grupo pa Koordinashon di Maneho di Papiamento' di Teritorio Insular di Corsou (KoMaPa), Universidad Nacional di Antía (UNA) y Universidad di Amsterdam. Pa e seminario aki tabata tin orador di Corsou (Frank Martinus y Enrique Muller), Hulanda (Pieter Muysken y René Appel), Bélgica (Roland Vandenberghe), Haití (Ives Dejean) y Unesco/OREALC (Luca Citarella), kendenan a presentá un total di 21 ponencia. E asistencia na e seminario aki tabata tremendo; tabata tin mas cu 200 participante, no solamente di Corsou, pero tambe di Aruba, Boneiro, Saba, St. Maarten y Hulanda.

A parti e participantenan aki den 14 grupo di trabou, tur cu e mesun tarea, pa cual a alocá 9 sesion di trabou den e programa di e seminario

Un di e tópiconan di tanto e ponencia -como tayernan tabata: 'Maneho y planificacion di idioma'; Pieter Muysken a dedicá dos di su ponencianan na e tópico aki y ademas a incorporá capítulo 5 ('Language Planning') di e buki di René Appel y Pieter Muysken ('Language Contact and Bilingualism', London: Edward Arnold, 1987) den e 'reader' cu informacion di fondo cu a parti pa tur participante.

Den e artículo aki - cu ta ún di e tres artículonan dedicá na e seminario 'Idioma, enseñansa i desaroyo nashonal' - mi lo trata e tópico di maneho y planificacion di idioma, tanto den un sentido general, como referente na Corsou y Aruba, basando mi mes ariba locual a keda presentá na e seminario y sierto literatura adicional, manera: Joan Rubin & Roger Shuy (eds.): 'Language Planning: Current Issues and Research' (Washington, 1973).

Maneho y planificacion di idioma: terminología

Den e diferente idiomanan cu ta wòrde uzá den nos comunidad tin diferente palabra pa referí na e intervencionnan di gobierno den e bida comunitario y como cu ekivalente di e palabra aki na Papiamento ta derivá tin biaha di esun y tin biaha di e otro idioma, hopi biaha nos ta haya nos mes confrontá cu un problema di terminología. KoMaPa por ehèmpel ta papia di 'política di idioma', mientras cu ami personalmente ta preferá 'maneho di idioma', ya cu mi ta sali di e siguiente scema:

	Ingles:	
'politics'	'policy'	'planning'
	Hulandes:	
'politiek'	'beleid'	'planning'
	Spaño:	
'política'	'política'	'planificacion'
	Papiamento:	
'política'	'maneho'	'planificacion'

Den e terminología aki 'maneho di idioma' ta referí na e maneho di tal of cual gobierno pa cu e idioma(nan) den tal of cual nacion, un cu e otro den cuadra di e maneho general di e gobierno ey, mientras cu 'planificacion di idioma' ta referí na e realizacion di tal maneho. Pues, asina ami lo considerá oficialisacion di Papiamento como un parti di 'maneho di idioma', pero e instrumentalisacion di Papiamento como un parti di 'planificacion di idioma'.

Te aki mi remarcanan preliminar tocante terminología, laga nos drenta awó den materia.

Maneho y planificacion di idioma: fase- y proceduranan

Den capítulo 5 di nan buki 'Language Contact and Bilingualism' Renè Appel y Pieter Muysken ta distinguí e siguiente fase- y proceduranan den maneho y planificacion di idioma:

1. Inventarisacion di e situacion linguistico di e pais.
2a. Scohemento di e idioma nacional.
2b. Maneho pa cu e idiomanan minoritario.
2c. Codificacion di e idioma(nan).
2d. Standarisacion di e idioma(nan).
2e. Modernisacion di e idioma(nan).
3. Implementacion.
4. Evaluacion.

Den e resto di e artículo aki mi lo repasá e fase- y proceduranan aki den maneho y planificacion di idioma cu referencia especial na Corsou y Aruba.

Inventarisacion di e situacion linguistico

A primera vista e situacion linguistico na Aruba y Antía ta parse basta bon conocí. Den diferente censo manera esunnan de 1972 y 1981, a inventarisá e uzo di idioma bou di poblacion y diferente autor a analisá nos situacion (socio) linguistico mas aleu, p.e.: R.G. Römer: "De taalsituatie op de Nederlandse Antillen" (1977), J.R. Todd: "La situación linguística en las Antillas Holandesas" (1982) y R. Jessurun: "De taalsituatie in de Nederlandse Antillen ten tijde van de Eerste algemene volks- en woningtelling in de Nederlandse Antillen" (1983). Sinembargo t'asina cu nos conocemento di nos situacion (socio) linguístico ta basta superficial y ta netamente pa e motibo aki e asina yamá 'Departementale Werkgroep Papiamento' ta boga den su nota 'Pa un enseñansa bilingual na Aruba' (1988) pa mas estudio sociolinguístico, 'espesialmente tocante uso y nivel di dominio di e diferente idiomanan, spesificá pa e diferente gruponan den nos comunidad' (pag. 16).

Scohemento di e idioma nacional

Na aña 1983 Departamento di Enseñansa di Antía, seccion ILA a prepará un proyecto di ley tocante e idiomanan nacional di Antía. Saliendo for di e punto di bista cu e vernáculo di e islanan A-B-C ta Papiamento y esun di Isla 'Riba ta Ingles y tumando na cuenta e ròl histórico y contemporaneo di Hulandes, den proyecto di ley aki a proponé pa oficialisá tanto Hulandes, como Papiamento y Ingles como e idiomanan nacional di Antía. E proyecto di ley aki pa varios motibo no a pasa Staten y den careda di tempo a sinti necesidad di cambia algun di e stipulacionnan. Pues asina ILA na aña 1986 a elaborá un concepto di ley nobo, cu pronto lo keda entregá na Staten.

Pa Aruba e situacion ta claramente diferente, ya cu na Aruba tin solamente ún vernaculo, esta: Papiamento. P'esey mes e 'Departamentale Werkgroep Papiamento' (DWP) ta proponé den su rapòrt pa 'promulgá Papiamento como idioma ofisial banda di Hulandes y en coneccion cu esaki: traduccion di documentonan oficial pa fasilitá conosemento di derecho y deber di pueblo' (pag. 18).

→

Maneho pa cu idiomanan minoritario

Basá ariba nan extension y tumando como punto di salida un sierto pais, nos por ordená e diferente idiomanan cu ta wòrde papiá den e siguiente clasificacion:
- idiomanan di cas;
- idiomanan regional (ariba nivel subnacional);
- idioma(nan) nacional;
- idiomanan regional (ariba nivel supranacional) y
- idiomanan international (pa contacto intercontinental).

Na Aruba y Antía nos conocé diferente idioma di cas: fuera di Papiamento, tambe Hulandes, Spaño, Ingles, Portugues, Chines, Hindi, Sranan Tongo, etc. Unabes cu scohe un of mas di e idiomanan aki como idioma(nan) nacional, kico lo bira e maneho pa cu e idiomanan minoritario? Na Aruba y Antía nos ta wak cu esey ta dependé básicamente di e ròl di tal idioma den nos comunicacion externo. Asina pues semper a dedicá hopi atencion na e enseñansa/aprendisahe di Spaño y Ingles (y na Corsou últimamente tambe na Portugues) como e idiomanan dominante den nos parti di mundo, pero básicamente a laga e otro idiomanan, manera Chines, Hindi y Sranan Tongo, pa nan cuenta, como simpelmente idiomanan di cas.

Codificacion di e idioma(nan)

Papiamento, como un di e idiomanan crioyo na mundo, a wòrde ampliamente studiá y codificá. Di A. Jesurun ('Eenige beschouwingen over de volkstaal op Curaçao', 1897), A. Pijpers ('Theoretische spraakkunst der Papiamentsche taal' 1898) y R. Lenz ('El Papiamento-La lengua criolla de Curazao', 1928) pa dilanti varios linguista - profesional y amateur, local y estranhero- a dedicá nan mes na e studio y codificacion di Papiamento. Repasando e bibliografía bou di e entrada 'Papiamentu' den 'Encyclopedie van de Nederlandse Antillen' di aña 1985 (pag. 367-370), nos ta ripará cuanto a publicá tocante Papiamento, tanto pa loke ta toca su origen, como su funcion, structura, vocabulario y ortografía.
Pero asina mes falta hopi pa haci ainda y manera DWP ta bisa den su nota: 'E trabounan di preparashon relashoná cu Papiamento no mester keda limitá na e aspectonan formal di idioma (ortografía, léxico, gramática), pero tambe lo mester dedicá atenshon na desaroyo di literatura na Papiamento tanto den su forma oral como den su forma skirbí (pag. 15).

Standarisacion di e idioma(nan)

E historia di standarisacion ortográfico di Papiamento ta bon conocí: te mei-mei di añanan '70 a purba yega na un ortografía común, pero despues a delegá e asunto aki na e teritorionan insular y asina na aña 1976 gobierno di Corsou a opta pa un ortografía fundamentalmente fonológico, basá ariba e ortografía Römer/Maduro/-Jonis, mientras cu Conseho Insular di Aruba na October 1976 a opta pa un ortografía fundamentalmente etimológico (A.B. 1977, No. 1). Pero standarisacion ortográfico no ta algo cu ta keda dicidí di un bes pa semper; na Corsou nan ta papia di adaptá nan ortografía a base di experencianan na scol y pa loke ta toca e situacion na Aruba DWP ta nota den su raport cu: 'Ya caba na aña 1977 a promulgá un ortografía ofisial (cf. A.B. 1977, No. 1), pero conforme e recomendacionnan di Conseho Insular di Aruba y consiente di fayonan structural den e ortografía, na aña 1983 a lanta un comishon pa revis'e, cu a keda cla na aña 1987' (pag. 14).

Pa loke ta toca standarisacion lexical di Papiamento t'asina cu na aña 1984 gobierno di Antía a instalá un comision pa standarisacion lexical di Papiamento (KSP/CSP), cu mientras tanto ya a standarisá mas di 3.000 palabra. Sinembargo t'asina, cu na Corsou nos ta wak, cu unabes cu a introducí Papiamento como un materia den enseñansa básico, e proceso di standarisacion aki via KSP/CSP a resulta di ta bay mucho poco poco y cu den elaboracion di material enseñansa/aprendisahe y di apoyo KoMaPa tambe ta haya su mes envolví den e proceso di standarisacion lexical.

Pa loke ta toca Aruba t'asina, cu tambe despues si Status Aparte Aruba a keda participá den KSP/CSP y aworaki IDILA ta den proceso di publicá e palabranan standarisá den ortografía di Aruba.

Finalmente pa loke ta toca standarisacion gramatical di Papiamento t'asina, cu den careda di tempo diferente autor a yega di publicá manualnan di gramática (p.e. Enrique Giolo y Peter Fodale) y na aña 1980 gobierno di Aruba a instalá un Comision di Gramática, cu pa diferente motibo a stop di funcioná na aña 1983. Sinembargo t'asina cu aworaki na Antía ILA (i.c. sra. Martha Dijkhoff) ta trahando ariba un manual di gramática, mientras cu na Aruba IDILA (i.c. sr. Mario Dijkhoff) ta ocupá su mes di esey, un cu e otro den mutuo cooperacion cu otro.

Modernisacion di e idioma(nan)

E modernisacion di Papiamento, pa asina adaptá su vocaburaio na e necesidadnan di comunicacion den e mundo moderno, ta básicamente tambe un tarea di KSP/-CSP via di su subcomisionnan specialisá (cf. Skol i Komunidat, aña 17, no. 1 & 2). Sinembargo t'asina, cu tanto na Corsou como Aruba nos ta wak cu esnan cu ta traha cu Papiamento na scol (KoMaPa, Grupo Siña Lesa, pero tambe e docentenan di Papiamento na p.e. ETAO y PA) ta haya nan mes involví den e proceso di modernisacion aki, ya cu nan no por warda ariba e subcomisionnan di KSP/-CSP. Sí nos ta wak cu tin consulta cu KSP/CSP, pero tanto pa e modernisacion como pa e standarisacion lexical ta conta cu e necesidadnan di esnan cu ta traha cu Papiamento na scol ta desaroyá hopi mas lihé cu KSP/CSP por cumpli cu ne.

Implementacion di e resultadonan

Bon mirá pa loke ta toca Papiamento tanto na Corsou como Aruba ainda nos ta den fase 2 di maneho y planificacion di idioma y esey ta e motibo tambe di e discrepancia entre e trabounan ariba tereno linguístico y esnan ariba tereno di enseñansa aki riba señala. Claro cu sierto aspecto di implementacion ya caba ta tuma lugá; diferente autor a publicá diccionario y vocabulario (p.e. Mario Dijkhoff & Magalis Vos de Jesús y Sidney Joubert); KoMaPa y Grupo Siña Lesa a elaborá y publicá material di enseñansa/aprendisahe y di apoyo; diferente autor y cas editorial (p.e. Charuba) ta publicá literatura na Papiamento; KoMaPa - pero tambe un PEA - ta organisá cursonan di Papiamento na diferente nivel pa diferente grupo meta; ya caba na aña 1976 y 1977 tanto na Corsou como na Aruba a promulgá un ortografía oficial y asina tin mas aspecto di implementacion cu ya caba (t) a tuma lugá.
Maske cu ta poco poco ta drentando den e fase di implementacion, ya caba a cuminsá topa cu sierto problema: hopi biaha e medionan di comunicacion no ta tene cuenta cu e resultadonan di e standarisacion ortográfico ni lexical y te asta t'asina cu na Corsou tin un corant cu pertinéntemente ta nenga di uza e otrografía oficial. Ta hustamente pa despues facilitá e implementacion di e resultadonan di maneho y planificacion di idioma cu DWP den su raport ta proponé pa lanta un grupo pa promové Papiamento, cu lo tin como tarea principal pa 'promové Papiamento den tur sentido y den tur sector' (pag. 21).

Evaluacion di e resultadonan

Como cu pa loke ta toca Papiamento básicamente ainda nos ta den fase 2 di maneho y planificacion di idioma, no tin mucho cos di bisa tocante e evaluacion di e resultadonan di e maneho y planificacion aki.
Nada mas cu mester subrayá cu evaluacion di e resultadonan ta algo imperativo, sino nunca bo lo haya sa si bo ta ariba e bon caminda y kico eventualmente bo mester haci pa yega bèk ariba e bon caminda.

Conclusion

Den e artículo aki, saliendo di e fase- y aspectonan cu René Appel y Pieter Muysken ta distinguí den maneho y planificacion di idioma, mi a trata e maneho y planificacion di Papiamento cu referencia especial na Aruba y Corsou. Locual ta toca e maneho y planificacion di introduccion di Papiamento den enseñansa — sea como materia, sea como lengua di instruccion — esaki ta tema di un otro artículo den e edicion aki di Skol i Komunidat.
Repasando e diferente fase- y proceduranan den maneho y planificacion di Papiamento nos a yega na e conclusion cu tanto na Aruba como Corsou básicamente ainda nos ta den fase 2, e fase cu

→

DWP a yama den su nota 'Trabounan relashoná cu Papiamento' (pag. 14/15), 'Trabounan di estudio y planificashon' (pag. 16/17) y 'Desishonnan político y cambionan di ley' (pag. 18/19) E pregunta grandi cu ta presentá su mes ta: con leu nos mester ta den e trabounan aki, promé cu nos por cuminsá introducí Papiamento na scol, sea como materia, manera a haci na Corsou, of como lengua di instruccion, manera proponí pa DWP. Ta mas cu cla, cu si nos mester warda cu introduccion di Papiamento te ora cu nos a pasa den tur cuater fase di maneho y planificacion di idioma, ni nos nietonan no lo haya Papiamento na scol, pero tambe ta mas cu cla, cu si nos hisa benta numa sin suficiente preparacion ariba tereno (socio) linguístico, tardi of tempran nos lo haya nos mes cu problema hopi grandi mes. Akinan nos lo mester purba haya e balansa corecto entre locual M.A.J.M. Matthijssen ('Innovatie' den: J.A. van Kemenade (red.): 'Bijdragen uit de onderwijs wetenschappen', Alphen aan de Rijn, 1973) ta yama e 'lineaire benadering' y e 'action research benadering' (pag. 265) y esaki lo ta netamente e reto pa e Grupo di Punta di Lansa proponí pa DWP (pag. 20) ●

"Wee de schrijver die de artiest gaat uithangen ..."

Het teken van Boeli van Leeuwen

Boekbespreking door Wim Rutgers

De Curacaose auteur Boeli van Leeuwen publiceerde op 65 jarige leeftijd zijn nieuwe roman **Het teken van Jona.** Dat een auteur, zoals in dat boek op pagina 148 beweerd wordt, na zijn zestigde zijn creativiteit zou verliezen, blijkt voor Boeli van Leeuwen in elk geval niet op te gaan. Er is na zijn vorige roman **Schilden van leem** (1985) opnieuw sprake van een vernieuwing in zijn schrijverschap.

In het onderwijs is het de laatste decennia mode geworden om romans te interpreteren via heel nauwkeurig lezen en analyseren, met het uitgangspunt dat elke roman een hecht doortimmerde structuur bezit, die opgespoord moet worden omdat een auteur/verteller die niet zo maar aan de lezer prijsgeeft. De betekenis van een roman wordt verkregen via een interpretatieve duiding van alle opgespoorde elementen tezamen, zoals onder andere tijd en ruimte, personage en perspectief, kunstgrepen als herhaling, contrast, spiegeling, die via een motievenspel tenslotte allemaal uitlopen op dat ene centrale thema. Wie alle elementen nauwkeurig analyseert, stuit tenslotte op DE door de auteur verborgen betekenis van de roman.

Het idee daarbij is dat je eigenlijk nauwelijks op de realiteit van alle dag hoeft te letten omdat de roman met zo'n autonome structuur fictioneel is.
Maar de laatste jaren morrelen diverse auteurs aan dit fictionaliteitsprincipe. Daarmee zetten ze ook de analyse van dit soort romans op de manier van het nauwkeurig lezen zoals hierboven omschreven, geheel op de tocht. Het is nu eenmaal kennelijk zo dat de wijze van literatuurbeschouwing een gevolg is van een bepaalde ontwikkeling in de primaire werken zelf. Een nieuw soort roman, zoals bijvoorbeeld de realistische of de autobiografische, vergt een nieuwe wijze van benadering.
Zo komt wie het jongste werk van Boeli van Leeuwen: **Het teken van Jona** leest met een op autonomie en fictionaliteit gefundeerde literatuuropvatting niet ver. Het gaat in dit nieuwe werk mijns inziens juist om andere zaken dan ingewikkelde constructieprincipes. Vergelijk in dit verband de compositie maar eens van **De rots der struikeling**, Boeli van Leeuwens romandebuut van 1959, dat een heel ingewikkelde structuur bezit, bijvoorbeeld in zijn verbreking van de chronologie. Was het zo dat in de voorlaatste roman van Van Leeuwen: **Schilden van leem** (1985) de ik-figuur nog een fictionele Claude Devereau was, in het nieuwe **Het teken van Jona** is de hoofdfiguur een oudere Curacaose man, waarbij de verteller/auteur er duidelijk geen enkele moeite voor doet deze een fictionele identiteit te geven, zelfs geen verzonnen naam, maar er daartegenover alle moeite voor doet de "ik" zoveel mogelijk op de auteur zelf te laten lijken, inclusief strohoed, dagindeling en Toyota'tje. Nu weet ik niet zeker of Boeli van Leeuwen inderdaad een Starlet bezit, terwijl ik niet een-twee-drie geloof dat hij in dat autootje met een jong, meer dan haalfnaakt prostitueetje door de stad rijdt. Waar het mij om gaat is dat de verteller mij als lezer dat wil LATEN geloven.
Hoe moet ik anders zinsneden over de "ik" als "een ex-secretaris van het Eilandgebied, schrijver van boeken en krantenartikelen, commissielid, een meester-doctor nog wel....(p. 163) begrijpen. En: "In de loop der jaren heb ik meer dan honderdentwintig raadsleden, tweeënveertig gedeputeerden en een tiental gezaghebbers versleten..." (p. 171). En tenslotte: "Ik ben happy met mijn laatste boek, met de kritieken en de verbijstering die ik in de ogen van sommige eilandbewoners heb gezien. 'Twee keer heb ik dat rotding gelezen,' zegt de bankier, 'en ik snap er nog steeds geen bal van.' Halleluljah, geloofd zij de Heer, die ons bankiers geeft als toetssteen, want niets is erger dan door de verkeerde mensen bewonderd te worden." (p. 147/148)
In dit kader om fictionaliteit op te heffen past ook het gebruik van namen als Doctoor Da Costa Gomez, De Gaay Fortman, bekende Nederlandse dichters, Larry Salas en zijn eigen uitgever.
Maar er is toch meer aan de hand.

Ergens in het laatste hoofdstuk van de voorlaatste roman **Schilden van leem** laat de fictieve ik-verteller zijn medepersonage Jakob weten: "Jij bestaat niet. En nou hoef je niet zo superieur te lachen, want ik besta ook niet. We zijn eigenlijk geschapen met een afgekloven potlood, merk Caran d'ache. Onze schepper zou met een achteloos gebaar van z'n hand ons allebei uit kunnen vegen." (p. 159).
In **Het teken van Jona** verdedigt de "ik" zich in de slotscene tegenover zijn vrouw als volgt: ... wil ik je in overweging geven om alles cum gra salis te nemen, want per slot van rekening gebeurt al dit verschrikkelijks slechts in een boek ..." (p. 174) En daarmee is de fictionaliteit weer compleet terug. De auteur zegt dus eigenlijk zoiets als: ik ben het wel zelf die vertelt, maar wat ik vertel is toch maar fictie en hoef je niet serieus te nemen als lezer....
Maar zijn vrouw riposteert ogenblikkelijk: "Als er één mens is bij wie je niet de artiest kan uithangen, dan ben ik dat wel!" De auteur die de artiest uithangt, die doet alsof, die poseert en verkondigt waar hij niet achter staat, verkerft het ook bij de Curaçaose gemeenschap: Wee de schrijver die de artiest gaat uithangen, of de academicus die ook maar een spoor van arrogantie toont. Nan kabes a susha!" (p. 11)
Er worden met andere woorden geen praatjes van een auteur verwacht, maar een duidelijke uitleg van hoe de zaken in elkaar zitten: professor, leg me eens precies uit, vertel me eens....
Wat is de ideële waarheid die Boeli van Leeuwen in zijn toch wel degelijk feitelijk fantastische verhaal brengt?

Het eerste motto voor in het boek zet ons als lezers op het spoor: "Een boos en overspelig geslacht verlangt een teken, maar het zal geen teken ontvangen dan het teken van Jona, de profeet." (Mattheus 12 : 39) Wat is het teken dat Jona ontvangt en geeft? Uit het verhaalgebeuren blijkt dat Jona = ik = Boeli. De verteller geeft dus zijn teken als profeet, met profetische kracht, neem het dus serieus! De bijbelse Jona moet de ondergang van Ninevé preken, wat de verteller in de roman in het eerste van zijn vierdelige verhaal hier ook doet. "Het paard van Johannes" is het apocalyptische symbool van de ondergang van de wereld met al zijn kwaad.
Maar dan kruist de Zuidamerikaan Juan Carlos het pad van de "ik". Door de ver- →

springing van het vertelperspectief wordt het mogelijk gemaakt dat beide personages elkaar zien en beschrijven (p. 67 en 78) als elkaars tegenpolen: verval in de ouderdom tegenover volwassen kracht. Juan Carlos wordt van een zekere dood gered door de "ik" waarna de laatste met Juan Carlos meegaat naar diens enorme hacienda op het vasteland,, het fictieve Balboa.
Deze Juan Carlos heeft als een rechtvaardige technocraat een van de wereld afgesloten maatschappij ingericht met zijn mensentuin, waarin allerlei aberraties van de menselijke geest en macht een plaatsje vinden. Is het mogelijk om op deze aarde een van de wereld afgesloten staat van geluk te vestigen? De beschrijving van een Zuidamerikaanse stad met zijn armoede bewijst het tegendeel.
De ik-figuur gaat met de boot van Juan Carlos - de Cachalote (=walvis) geheten -voor een driedaags verblijf naar Balboa. Daar wordt hij geconfronteerd met de absolutistische mannelijke macht van de Spaanse doe-mens Juan Carlos en de verzoeking door de volmaakte vrouwelijke schoonheid in de figuur van diens vrouw, de Noorse Laila (=Lilihu, de Lilith van Jesaja, de eerste vrouw van Adam, komt uit het oude Babylon...." (p. 126) Maar we leren tegelijkertijd dat macht en schoonheid betrekkelijk zijn: een goed gerichte messtoot velde Juan Carlos, Leila heeft een vreselijk lijden moeten leren....
De "ik" ziet en ervaart in de fictieve Zuidamerikaanse volmaakt beheerste, strikt afgesloten staat Balboa dat noch absolute macht, noch absolute schoonheid, maar solidariteit met de arme mensen het ware leven is. Juan Carlos heeft in feite geprobeerd op zijn hacienda de schepping van God met eigen handen (beter) over te doen; dit wordt radicaal afgewezen. De wereld is niet volmaakt, maar juist leefbaar in zijn onvolmaaktheid, ook tegenover het fatsoensidee en ordebesef van het establishment. "Ik" gaat al na drie dagen terug naar Curacao, waar hij een feestmaal voor de armen aanricht met behulp van het geld dat hij van zijn uitgever gekregen heeft voor zijn voorlaatste boek.
Dat brengt me weer terug bij dat waarmee ik begon: de fictie. Een schrijver brengt niet de ondergang zoals een noodlotsprofeet, maar hij is uiteindelijk verkondiger van het geluk - het laatste deel heet dan ook "Curacao festival". Wat heeft dit nu met mijn beweringen over fictionaliteit te maken? Boeli van Leeuwen doorbreekt de fictionaliteitsconventie om zijn ideële boodschap, zijn thema duidelijker te brengen. Die is het schrijfproces zelf.

Aan het einde van het verhaal zegt de "ik" na de relativering dat alles toch maar in een boek gebeurt: "Het vermogen om te scheppen brengt gevaren met zich mee, maar het onvermogen om te scheppen is de totale verwording van de menselijk ziel." In het begin van de roman had hij al verteld: "Iedere act of creation kan dan ook niets anders zijn dan een ontkenning van de dood.... Het is een gevecht tot het bittere einde, dit verlangen om gehoord te worden, om anderen een deel te geven van je ziel, zodat ze het voor je kunnen bewaren wanneer je er niet meer zal zijn." (p. 26)
De bijbelse ondergangsprofeet Jona redde met zijn ondergangspreken het verdorven Ninevé uiteindelijk toch, maar daarover treurde hij innerlijk zo, dat God hem een teken stuurde: de boom die groeit en verdort. (het teken **aan** Jona).
De "ik" ervaart met het ouder worden (de verdorring van zijn levensboom) de creativiteit van de mens die met de solidariteit van de liefde, zoals bezongen in 1 Corinthiërs 13, het tijdelijk menselijke overwint. Het tastbare teken daarvan is het teken VAN "Jona" - de roman.

In zijn werk springt Boeli van Leeuwen nogal eens heel vrij met bijbelse motieven om; ook in **Schilden van leem** klopt het motto niet geheel met de bijbelse gegevens. De bijbel eindigt in zijn laatste boek met de apocalypse; Boeli van Leeuwen begint ermee; "...ik vegeteer, ik besta, ik leef nog, er is niets, ik ben eenzaam en durf niet in slaap te vallen, want ik moet het paard van Johannes vermijden ..." (p. 15). Hij eindigt met een besef van levensgeluk en gemeenschapsbesef dt gesymboliseerd wordt in een geseculariseerd avondmaal. Het gebeurt dan ook niet in "Het Boek" maar in slechts "een boek". Deze herinterpretatie van bijbelplaatsen loopt als een rode draad door het gehele oeuvre van Boeli van Leeuwen. Ze is al aanwezig in zijn allereerste boekje van 1947: **De mensenzoon.**
In **Het teken van Jona** vinden we geen problematisch hiernamaals, geen persoonlijke bekommernis van en om God, maar een besef van ongeluk, zoals verbeeld in de walvis als reusachtig oer-dier, als leven, als god-zelf (p. 160 en volgende). Dat de "ik" daarover droomt terwijl hij zich in een politie-cel bevindt is wel heel symbolisch, en dat deze boodschap gebracht wordt in een kader van de -fictionalisering maakt hem des te klemmender.

Wie zich het einde herinnert van Boeli van Leeuwens voorlaatste roman, **Schilden van leem** (1985) ziet een enorme verschuiving. Daar eindigde de "ik" die solidair wilde zijn met de armen van de wereld, de getroffen van een communistische aardbeving, in het gekkenhuis - hij vond geen enkele oplossing.
Hier eindigt de "ik" in een feeststemming van geluk, verbeeld in magistrale muziek, een aanvaarden van de realiteit van de wereld zoals ze is, en het korte leven van de mens daarin.

Zo heb ik het nieuwe boek van Boeli gelezen. En U als lezer van dit stukje weet dat elke interpretatie niet meer is dan een voorstel om iets op een bepaalde manier te beschouwen, omdat DE interpretatie in de literatuur (gelukkig) niet bestaat. ●